

ΕΙΔΑΓΩΓΗ

Τιλό το δνοιά τοῦ ἀγίου Κλήμεντος πάκι Ρέμης φέρει γνωστόν ψυχεπιφράσου κανονικού λειτουργικού μεσοφενέν Ευαρτό περὶ τὸ τέλος τοῦ Β' αἰῶνος ὅπεραν τοῦ θεοῦ σετυρισθεῖ τοῦ λαλοφρούριου «Διαταγαῖ τοῦ θεοῦ Αποστόλου διο. Κλήμεντος τοῦ παροιοῦ διατάξεων ταῦτα ποιῆσαι ἢ Καθολικοῦ διδασκαλίας ἢ λαλοφρετρινοῦ Αποστόλου Αποστολοῦ». Ήτο πάκι συνταγματικοῦ πολιτιστικοῦ λατούργου.

ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ “ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΓΩΝ”

Τοῦ πατρὸς Αποστόλου Παύλου τοῦ Αριστού τοῦ Ιεροποίου επί τοῦ κατὰ τὸν αντιφεντροφὴν τοῦ Λαζαροῦ Οὐρανού τοῦ ιερατικοῦ αἴθριον καὶ τὸν αντιφεντροφὴν τοῦ Λαζαροῦ οὐρανού εἰς τὸ εῖδος αἵμης ποιήσην ἀπότελεν πλήρως κατοχειώδες τῆς λειτουργικῆς πράξεος τῆς Βασιλικῆς Σούκεραις τῆς λειτουργίας ταῦτης κρός τούς διὸ τῶν Κατηχήσοντος τοῦ ἀγίου Κυρίλλου Ιεροσολύμων κατὰ τὸ τοῦ Ιεροῦ Χρυσόστομος εἰς ταῦς διηλίας μήτε παραγόμενας λειτουργικάς ή λαλοφρετρινάς κατοχειώδης τῆς πράξεως τοῦ διηνέστου πιγμεραέας τῆς κρός πετρῷ Διπτύχοις κατὰ τὴν ἀποχήν εἰστος λειτουργικῆς πράξεως. Χαρακτηριστικά σπουδαῖα ἀναπτυγμένα εἴναι τοῦ ἀρχαιότητος αὐτῆς εἰγοῦν ἢ διὰ τῶν ἀναγνωρισμένων Επανειλημάτων, ὁ δρόμος τῶν ἐκ τῆς ἀγίας Γραφῆς ἀναγνωστερῶν κατηχούμενον, οἱ διέρητοι τῶν κατηχουμένων, διεργυούμενον διό την πατριάτων ἀκαδίκτων, φωτιζούμενον καὶ μετανοούντων θεοποιεῖς, οἱ θυσίεις τῶν αἰτίστων (κείρηματη τῆν ἡμέραν... κατά) εἰς τὴν ἀρχικήν οὐρανού δέστιν, ἥτοι πρὸ τῆς ἀκογοφήσεως, εἰς πράτης τάξεος τῶν κατηχουμένων, ἢ παρεμβολὴ τοῦ διπτύχου πρὸ τῆς

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

·Υπὸ τὸ δνομα τοῦ ἀγίου Κλήμεντος πάπα Ρώμης φέρεται, ὡς γνωστόν, ψευδεπίγραφον κανονικολειτουργικὸν ἔργον, γραφὲν ἐν Συρίᾳ περὶ τὸ τέλος τοῦ Δ' αἰῶνος ὑπὸ ἀγνώστου λογίου συγγραφέως, τιτλοφορούμενον «Διαταγαὶ τῶν ἀγίων Ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος τοῦ ρωμαίου ἐπισκόπου τε καὶ πολίτου ἦ Καθολικὴ διδασκαλία» ἢ ἀπλούστερον «Ἀποστολικαὶ Διαταγαί». Εἰς αὐτὰς συγκεντροῦται παλαιότατον λειτουργικὸν ὑλικόν, ἀφορῶν εἰς τὴν πρᾶξιν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης καὶ εἰδικότερον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας.

Εἰς τὸ Β' Βιβλίον τῶν «Ἀποστολικῶν Διαταγῶν» (57) παρέχεται διάγραμμα, σχετικῶς σύντομον, τῆς θείας λειτουργίας. Εἰς τὸ Η' δὲ βιβλίον (5-15) ἐκτίθεται ἀναλυτικῶς αὗτη μετὰ τυπικῶν διατάξεων, τῶν διακονικῶν, τῶν Ἱερατικῶν εὐχῶν καὶ τῶν ἀντιφωνήσεων τοῦ λαοῦ. Οὕτω εἰς τὸ κείμενον τοῦτο εὑρίσκομεν μίαν μοναδικὴν εἰς τὸ εἶδος αὐτῆς πρώτην ἀπόπειραν πλήρους καταγραφῆς τῆς λειτουργικῆς πράξεως τῆς Ἐκκλησίας. Σύγκρισις τῆς λειτουργίας ταύτης πρὸς τὰς ὑπὸ τῶν Κατηχήσεων τοῦ ἀγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων καὶ ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου εἰς τὰς δμιλίας αὐτοῦ παρεχομένας λειτουργικὰς πληροφορίας, καταδεικνύει τὴν προσπάθειαν τοῦ ἀγνώστου συγγραφέως τῆς πρὸς πιστὴν ἀποτύπωσιν τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ ἴσχυούσης λειτουργικῆς πράξεως. Χαρακτηριστικὰ σημεῖα ἐνδεικτικὰ τῆς ἀρχαιότητος αὐτῆς εἰναι ἡ διὰ τῶν ἀναγνωσμάτων ἔναρξις, δ ἀριθμὸς τῶν ἐκ τῆς ἀγίας Γραφῆς ἀναγνωσκομένων περικοπῶν, αἱ ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων, ἐνεργουμένων ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων, φωτιζομένων καὶ μετανοούντων δεήσεις, ἡ ἔνταξις τῶν αἰτήσεων («Ἐιρηνικὴν τὴν ἡμέραν...» κ.λ.π.) εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν θέσιν, ἥτοι πρὸ τῆς ἀποχωρήσεως τῆς πρώτης τάξεως τῶν κατηχουμένων, ἡ παρεμβολὴ τοῦ ἀσπασμοῦ πρὸ τῆς

προσφορᾶς τῶν δώρων, ἡ ἀπλουστάτη μορφὴ τῆς προσκομιδῆς, τῆς μεταγενεστέρως ἔξελιχθείσης εἰς τὴν μεγάλην εἴσοδον, καὶ ἡ μὴ εἰσέτι ἐνσωμάτωσις εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν τῆς Κυριακῆς προσευχῆς, ως καὶ τῶν κατὰ τὸν ζ' αἰῶνα εἰσαχθέντων μεταγενεστέρων στοιχείων, ἥτοι τοῦ τρισαγίου ὑμνου καὶ τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως. Ὁ ἐκτενής ἐξ ἄλλου εὐχαριστήριος πρόλογος τῆς εὐχῆς τῆς ἀγίας ἀναφορᾶς, ἀπὸ τοῦ «Ἄξιον καὶ δίκαιον» μέχρι τῆς ψαλμῳδίας τοῦ ἐπινικίου ὑμνου, δ ἀσυνήθως ἀναλυτικῶς ἀναφερόμενος εἰς τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, παρουσιάζων πιθανῶς ἔμμεσόν τινα ἐξάρτησιν ἐξ ἀντιστοίχων εὐχῶν τῆς λατρείας τῆς ιουδαϊκῆς συναγωγῆς, δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ως ἐπὶ πλέον στοιχεῖον παλαιότητος.

Ἄφ' ἑτέρου ἡ σύγκρισις τῆς λειτουργίας ταύτης πρὸς παλαιότερα λειτουργικὰ κείμενα ἡ σχετικὰς μαρτυρίας, ως τῆς «Διδαχῆς τῶν δώδεκα Ἀποστόλων», τῆς «Ἀποστολικῆς Παραδόσεως» τοῦ Ἰππολύτου καὶ τοῦ Εὐχολογίου τοῦ Σεραπίωνος Θμούεως, καταδεικνύει τὴν ἐν τῷ μεταξὺ μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς συγγραφῆς τῶν «Ἀποστολικῶν Διαταγῶν» συντελεσθεῖσαν λειτουργικὴν ἔξελιξιν. Ὁ ἀνώνυμος ἐξ ἄλλου συγγραφεὺς συντάσσων τὸ κείμενον αὐτοῦ εἰς ἐποχὴν λειτουργικῆς ρευστότητος, εἶναι φυσικόν, στηριζόμενος ἐπὶ τῆς προφορικῆς παραδόσεως καὶ τῆς ζώσης πράξεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπὶ ἄλλων ἵσως προδρομικῶν κειμένων, νὰ διατυπώῃ τὰς εὐχὰς κατὰ τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὑψος καὶ κατὰ τὴν προσωπικὴν φιλολογικὴν καὶ θεολογικὴν δεξιότητα. Τοῦτο καθίσταται σαφὲς ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐκ τῆς φιλολογικῆς διμοιότητος πασῶν τῶν εὐχῶν, αἱ δόποιαι ἀπαντοῦν εἰς τὰς «Ἀποστολικὰς Διαταγάς», ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ φράσεων ως «τὰ τούτοις ἀκόλουθα λεγέτω», «εὐλογίαν τοιάνδε», «ἐπευχέσθω τοιάδε» καὶ ἄλλων παρομοίων, διὰ τῶν δοποίων εἰσάγονται ἡ κατακλείονται πολλαὶ εὐχαί. Αὐτὸς ἀκριβῶς εἶναι καὶ τὸ μειονέκτημα τῆς παρούσης λειτουργίας ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἄλλας ἀρχαίας ἀναφοράς· δὲν παραδίδεται δηλαδὴ ὑπὸ αὐτῆς κεί-

μενον χρησιμοποιηθὲν εἰς τὴν λειτουργικὴν πρᾶξιν Ἐκκλησίας τινός, ἀλλὰ ἴδιωτική καὶ ἴδεατή τις μορφή, ὑπὸ τὴν δοποίαν δμῶς θὰ ἐτέλει τὴν λειτουργίαν καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς αὐτῆς, ἃν ἡτο λειτουργός.

Ἐν πάσῃ δμῶς περιπτώσει, ἡ ἔνταξις τῆς λειτουργίας ταύτης ἐντὸς τοῦ ἐνιαίου φιλολογικοῦ ἔργου τῶν «Ἀποστολικῶν Διαταγῶν» διεφύλαξεν αὐτὴν ἀπὸ τὰς ἐπερχομένας βαθμηδὸν εἰς τὰ ἐν χρήσει λειτουργικὰ κείμενα ἄλλοιώσεις, προσθήκας νέων στοιχείων, ἀφαιρέσεις, μεταθέσεις ἢ ἄλλας μεταγενεστέρας διευθετήσεις, τὰς δφειλομένας εἰς τὴν διαρκῆ λειτουργικὴν ἔξελιξιν. Εἰς τοῦτο ἀκριβῶς ἔγκειται καὶ ἡ ἴδιαιτέρα σπουδαιότης τῆς Κλημεντείου λειτουργίας· αὕτη, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς σήμερον σωζομένας παλαιὰς λειτουργίας, ἀποτελεῖ τὸν ὑπὸ ωρισμένας προϋποθέσεις ἀσφαλέστερον μάρτυρα τῆς λειτουργικῆς πράξεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας περὶ τὸ τέλος τοῦ Δ' αἰῶνος.

Ο συγγραφεὺς τῶν «Ἀποστολικῶν Διαταγῶν» ἔχει ἴδιόρρυθμόν τινα ἀρχαϊκὴν θεολογίαν, δυναμένην νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἡμιαρειανικήν. Οὕτως, ἐνῷ οἱ εἰς τὴν αὐτὴν συλλογὴν ἀνήκοντες «Κανόνες τῶν ἀγίων Ἀποστόλων» περιλαμβάνουν αὐτὰς μεταξὺ τῶν «σεβασμίων καὶ ἀγίων» βιβλίων τῶν δύο Διαθηκῶν («...καὶ αἱ Διαταγαὶ ὑμῖν τοῖς ἐπισκόποις δι᾽ ἐμοῦ Κλήμεντος ἐν ὀκτὼ βιβλίοις προσπεφωνημέναι - ἀς οὐ χρὴ δημοσιεύειν ἐπὶ πάντων διὰ τὰ ἐν αὐταῖς μυστικὰ ...» κανὼν πε'), ἡ ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτῃ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (692) τὰς ἀποδοκιμάζει ὡς νοθευθείσας ὑπὸ αἵρετικῶν («ἐπειδὴ δ' ἐν τούτοις τοῖς κανόσιν ἐντέταλται δέχεσθαι ἡμᾶς τὰς τῶν αὐτῶν ἀγίων ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος Διατάξεις, αἵς τισι πάλαι ὑπὸ τῶν ἐτεροδόξων ἐπὶ λύμῃ τῆς Ἐκκλησίας νόθα τινὰ καὶ ξένα τῆς εὐσεβείας παρενετέθησαν, τὸ εὑπρεπὲς κάλλος τῶν θείων δογμάτων ἡμῖν ἀμαυρώσαντα, τὴν τῶν τοιούτων Διατάξεων προσφόρως ἀποβολὴν πεποιήμεθα πρὸς τὴν τοῦ χριστιανικωτάτου ποιμνίου οἰκοδομὴν καὶ ἀσφάλειαν, οὐδαμῶς ἐγκρίνοντες τὰ τῆς αἵρετικῆς ψευδολογίας κυήματα καὶ τῇ γνησίᾳ τῶν ἀποστόλων

καὶ δλοκλήρῳ διδαχῇ παρενείροντες» κανὼν β'). Καὶ ἡ μὲν Πενθέκτη Σύνοδος ἔξαιρεῖ τῆς ἀπαγορεύσεως μόνον τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνας, ἄλλοι δικαῖοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς καὶ πατέρες μετὰ ἴδιαιτέρας εὐλαβείας ἐκφράζονται καὶ περὶ τῆς λειτουργίας τῶν «Ἀποστολικῶν Διαταγῶν», θεωροῦντες μάλιστα αὐτὴν γνήσιον ἔργον τοῦ Κλήμεντος καὶ δι' αὐτοῦ τῶν ἀποστόλων, ἐπικαλούμενοι αὐτὴν καὶ παραθέτοντες ἀποσπάσματα αὐτῆς. Οὕτως δὲ Πρόκλος θεωρεῖ τὸν Κλήμεντα πρῶτον συγγραφέα τῆς θείας λειτουργίας, γράψαντα αὐτὴν καθ' ὑπαγόρευσιν τῶν ἀποστόλων («Πολλοὶ μέν τινες καὶ ἄλλοι τῶν τοὺς Ἱεροὺς ἀποστόλους διαδεξαμένων θεῖοι ποιμένες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας, τὴν τῆς μυστικῆς λειτουργίας ἔκθεσιν ἐγγράφως καταλιπόντες, τῇ Ἐκκλησίᾳ παραδεδώκασιν. Ἐξ ὧν δὲ πρῶτοι οὗτοι καὶ διαπρύσιοι τυγχάνουσιν· δὲ τε μακάριος Κλήμης, δὲ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων μαθητὴς καὶ διάδοχος, αὐτῷ τῶν Ἱερῶν ἀποστόλων ὑπαγορευσάντων...») Λόγος περὶ παραδόσεως τῆς θείας λειτουργίας, *J. Migne*, PG 65, 849B). Λεόντιος δὲ Βυζάντιος ἐκφράζεται περὶ αὐτῆς μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ, χαρακτηρίζων αὐτὴν ως «ἀναφορὰν τῶν ἀποστόλων» («Τολμᾶς καὶ ἔτερον κακὸν - δὲ Θεόδωρος - τῶν εἰρημένων οὐδεύτερον. Ἀναφορὰν γὰρ σχεδιάζει. ἔτεραν παρὰ τὴν πατρόθεν ταῖς Ἐκκλησίαις παραδεδομένην, μήτε τὴν τῶν ἀποστόλων αἰδεσθείς, μήτε τὴν τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι συγγραφεῖσαν, λόγου τινὸς κρίνων ἀξίαν») Κατὰ Νεστοριανῶν καὶ Εὐτυχιανιστῶν, λόγος γ', 19, *J. Migne*, PG 86, 1368C). Καὶ Νικόλαος δὲ Μεθώνης ἀναφέρεται εἰς αὐτὴν ως εἰς γνήσιον ἀποστολικὸν κείμενον («Καὶ πάντες - οἱ ἀπόστολοι - τῇ πανταχοῦ Ἐκκλησίᾳ διὰ τῆς συγγραφείσης τῷ Ἱερῷ Κλήμεντι λειτουργίας παραδεδώκασιν») Πρὸς τοὺς διστάζοντας καὶ λέγοντας δτι δὲ Ἱερουργούμενος ἄρτος καὶ οἶνος οὐκ ἔστι σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, *J. Migne*, PG 135, 513D). Τέλος δὲ ἅγιος Μάρκος Ἐφέσου δὲ Εὐγενικὸς ἐπικαλεῖται, μεταξὺ τῶν ἄλλων, καὶ τὴν μαρτυρίαν τῆς λειτουργίας ταύτης διὰ νὰ κατοχυρώ-

ση τὴν δογματικὴν θέσιν περὶ τοῦ καθαγιασμοῦ τῶν τιμίων δώρων διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἀγίου Πνεύματος καὶ παραθέτει δλόκληρον τὸ σχετικὸν ἀπόσπασμα τῆς εὐχῆς τῆς ἀναφορᾶς ἀπὸ τοῦ «Μεμνημένοι οὖν ὅν δι' ἡμᾶς ὑπέμεινεν» μέχρι τοῦ «καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου» («Ἐν μὲν γάρ τῇ συγγραφείσῃ διὰ Κλήμεντος λειτουργίᾳ τῶν Ἱερῶν ἀποστόλων...Ταῦτα μὲν οἱ θεῖοι ἀπόστολοι διὰ τῆς συγγραφῆς τοῦ μακαρίου Κλήμεντος τῇ Ἐκκλησίᾳ παραδεδώκασιν») «Οτι οὐ μόνον ἀπὸ τῆς φωνῆς τῶν δεσποτικῶν ρημάτων ἀγιάζονται τὰ θεῖα δῶρα, ἀλλ' ἐκ τῆς μετὰ ταῦτα εὐχῆς καὶ εὐλογίας τοῦ Ἱερέως δυνάμει τοῦ ἀγίου Πνεύματος, J. Migne, PG 160, 1080B - 1081B).

Ἄσχέτως πρὸς τὸ θέμα τῆς ἐκ τῶν ἀποστόλων ἡ τοῦ ἀγίου Κλήμεντος προελεύσεως τῆς λειτουργίας τῶν «Ἀποστολικῶν Διαταγῶν», περὶ τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ γίνῃ σήμερον σοβαρὸς λόγος, αἱ ὁώς ἄνω μαρτυρίαι εἶναι χαρακτηριστικαὶ τῆς γνώμης τὴν ὁποίαν εἶχον περὶ τῆς δρθοδοξίας τοῦ κειμένου τούτου τόσον εὐαίσθητοι εἰς τὰ δογματικὰ θέματα πατέρες, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τῆς προσεκτικῆς ἔξετάσεως τῆς δογματικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας.

Ἡ περὶ ἡς δ λόγος λειτουργία ἔξεδόθη πολλάκις εἴτε μετὰ τοῦ κειμένου τῶν «Ἀποστολικῶν Διαταγῶν» εἴτε καὶ αὐτοτελῶς. Ἐκ τῶν ἐκδόσεων τοῦ κειμένου τῶν «Ἀποστολικῶν Διαταγῶν» σημειοῦμεν τὴν τοῦ J. P. Migne, PG 1, 555-1156, ἡ ὁποία στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ P. A. de Lagarde, Constitutiones Apostolicae, Leipzig - London 1862 (ἡ λειτουργία εἰς τὰς στ. 1076-1113 καὶ σελ. 239-261 ἀντιστοίχως) καὶ τὴν τοῦ F. X. Funk, Didascalia et Constitutiones Apostolicae, Paderborn 1905 (ἡ λειτουργία σελ. 476-520). Κατὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ F. X. Funk ἐκδίδεται τὸ κείμενον τῶν «Ἀποστολικῶν Διαταγῶν» εἰς τὴν σειρὰν «Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων» τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τ. 2, σελ. 5-180 (ἡ λειτουργία σελ. 144-159). Ἐκ

τῶν αὐτοτελῶν ἐκδόσεων τῆς λειτουργίας αἱ κυριώτεραι εἰ-
ναι ἡ τοῦ F. E. Brightman, *Liturgies Eastern and Western*, τ. I, Oxford 1896, σελ. 3-30, στηριζομένη ἐπὶ τῆς
ἐκδόσεως τοῦ P. A. de Lagarde, καὶ ἡ τοῦ Ἀμβροσίου Σταυ-
ρινοῦ, Αἱ ἀρχαιόταται καὶ αἱ σύγχρονοι λειτουργίαι τῶν κυ-
ριωτέρων τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησιῶν, τ. Α', ἐν Κωνσταντι-
νουπόλει 1921, σελ. 97-129, στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως
τοῦ F. E. Brightman καὶ ἐπὶ ἄλλων παλαιοτέρων.

Περὶ τῆς λειτουργίας ταύτης βλέπε Π. N. Τρεμπέλα,
Λειτουργικοὶ τύποι Αἰγύπτου καὶ Ἀνατολῆς, ἐν Ἀθήναις
1961, σελ. 109-113 καὶ 117-210, ώς καὶ τὴν εἰδικὴν μελέτην
τοῦ Π. Ροδοπούλου (νῦν Μητροπολίτου Τυρολάης), Ἡ ἀνα-
φορὰ τῆς λειτουργίας τοῦ Κλήμεντος, Θεσσαλονίκη 1959,
ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

Ἡ παροῦσα ἐκδοσίς τῆς λειτουργίας τῶν «Ἀποστολι-
κῶν Διαταγῶν», στηριζομένη καὶ αὕτη ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ
F.X. Funk, ἔχει διπλοῦν σκοπόν· ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ παρουσιά-
σῃ τὸ πολύτιμον κείμενον αὐτῆς εἰς προσιτωτέραν καὶ προσ-
φορωτέραν, κατὰ τὸν διδακτικὸν σκοπὸν τῆς σειρᾶς αὐτῆς,
ἐκδοσιν, πρὸς μελέτην καὶ ἐπεξεργασίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ
διευκολύνῃ, διὰ καταλλήλων διευθετήσεων τῶν ἐπὶ μέρους
αὐτῆς στοιχείων, τὴν τυχὸν τέλεσιν αὐτῆς. Αἱ πρὸς τὸν σκο-
πὸν τοῦτον ἀποβλέπουσαι ἀπαραίτητοι προσαρμογαὶ ἐγέ-
νοντο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐνδείξεων αὐτοῦ τούτου τοῦ κειμένου,
χωρὶς νὰ παραβιάζεται ἡ ἀρχική του δομή. Οὕτως ἐκ τῶν τυ-
πικῶν διατάξεων, ἄλλαι μὲν διατηροῦνται ώς ἔχουν, ἄλλαι
ἀπλουστεύονται, ἄλλαι ἀναλύονται ἢ διασκευάζονται οὕτως
ὅστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τούτων τέλεσις τῶν δια-
φόρων λειτουργικῶν πράξεων. Πρὸς ἀπαρτισμὸν πλήρους
εἰκόνος τῆς πρὸ τῆς διασκευῆς μορφῆς τοῦ κειμένου, πα-
ρατίθεται τοῦτο δλόκληρον εἰς τὸ Παράρτημα (2), παραλει-
πομένων ἐξ αὐτοῦ τῶν διακονικῶν καὶ τῶν εὐχῶν, αἱ δόποιαι
εὑρίσκονται εἰς τὰ ἀντίστοιχα σημεῖα τῆς λειτουργίας. Ἡ
συμπλήρωσις ὀρισμένων κενῶν γίνεται ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐπὶ τῇ

βάσει τῆς περιγραφῆς τῆς λειτουργίας τοῦ Β' βιβλίου τῶν Διαταγῶν (57), ἡ δοποία δημοσιεύεται εἰς τὸ Παράρτημα (1), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μαρτυριῶν τῶν Μυσταγωγικῶν Κατηχήσεων τοῦ ἀγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων καὶ δὴ τῶν περὶ λειτουργίας πληροφοριῶν τῶν διηλιῶν τοῦ συγχρόνου τοῦ συγγραφέως τῶν «Ἀποστολικῶν Διαταγῶν» ἀντιοχέως πατρὸς ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Δι’ ὅλα αὐτὰ δίδονται κατωτέρουν αἱ δέουσαι ἔξηγήσεις.

‘Η λειτουργία κατὰ τὸ Β' καὶ κατὰ τὸ Η' βιβλίον τῶν «Ἀποστολικῶν Διαταγῶν» ἄρχεται ἀπὸ τῶν ἀναγνωσμάτων. Προηγεῖται βεβαίως ἡ εἰσοδος τοῦ λαοῦ εἰς τὸν ναὸν καὶ ἡ κατάληψις τῶν δι’ ἐκάστην τάξιν προοριζομένων θέσεων (Β' 57). Κατόπιν εἰσήρχετο ὁ κλῆρος μετὰ τάξεως καὶ κατελάμβανε τὸ βῆμα καὶ τὰς καθέδρας, αἱ δοποῖαι εἰς τὰς συριακὰς βασιλικὰς εὑρίσκοντο περὶ τὸ μέσον τοῦ ναοῦ, περὶ τὸν ἄμβωνα. ‘Η εἰσοδος αὗτη ἐγίνετο μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Δ' αἰῶνος ἐν σιγῇ. Τὸ «εἰσοδικόν», ψαλμὸς ἢ τροπάριον συνοδεύον τὴν ἐν λιτανείᾳ εἰσοδον κλήρου καὶ λαοῦ εἰς τὸν ναόν, εἰσήχθη ἀργότερον. Εἰς περίπτωσιν τελέσεως τῆς λειτουργίας θὰ ἥδυνατο πρὸς διακόσμησιν τῆς εἰσόδου, κατὰ τὸ μεταγενέστερον ἔθος, νὺν ψαλῇ τὸ τροπάριον τῆς ἡμέρας ἢ καλλίτερον τὸ γ’ ἀντίφωνον τῆς λειτουργίας μετὰ τῶν στίχων αὐτοῦ.

‘Αμέσως μετὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὴν καθέδραν ὁ προεστὼς ἀπηγύθυνε πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τὸν ἀσπασμὸν τῆς εἰρήνης «Εἰρήνη πᾶσι» ἢ «Εἰρήνη ὑμῖν» καὶ ὁ λαὸς ἀπήντα «Καὶ τῷ πνεύματί σου». Καὶ ἐις μὲν τὸ Η' 5 δὲν ὑπάρχει ἡ εὐλογία αὕτη, ἵσως διότι τῆς λειτουργίας προηγεῖται ἡ ἐνθρόνισις τοῦ νεοχειροτονήτου ἐπισκόπου. Εἰς τὸ Β' 54 δημως ὑπάρχει εἰς ἄλλην συνάφειαν σαφῆς ἐνδειξις περὶ αὐτοῦ: «Εἰ γάρ τοὺς ἐν οἰκίᾳ τινὸς εἰσερχομένους πρὸ πάντων δεῖ λέγειν ‘Εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ’ ... πολὺ μᾶλλον τοὺς ἐν ἐκκλησίᾳ Θεοῦ εἰσερχομένους χρή πρὸ πάντων ἐπεύχεσθαι τῷ λαῷ τὴν τοῦ Θεοῦ εἰρήνην». Τοῦτο μαρτυρεῖται ἐπανειλημ-

μένως καὶ ὑπὸ τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου: «εἰσιών δ πατήρ οὐ πρότερον ἐπὶ τὸν θρόνον ἀναβαίνει τοῦτον ἔως ἂν ἄπασιν ὑμῖν εἰρήνην ἐπεύξηται» (Κατὰ Ἰουδαίων 3, 6); «ἐνταῦθα δέξασθε μετὰ ἀγάπης εἰσιόντας ἡμᾶς πρὸς ὑμᾶς καὶ δταν εἴπω ‘Εἰρήνη ὑμῖν’ εἰτα εἴπητε ‘Καὶ τῷ πνεύματί σου’» (Εἰς Ματθ. 32, 6. Πρβλ. καὶ Εἰς ἀγ. Πεντηκοστὴν 1, 4. Εἰς Κολοσ. 3, 4). Κατὰ τὰς ἀνωτέρω μαρτυρίας ἀποκατεστάθη ἡ ἔναρξις διὰ τῆς ὧς ἄνω εὐλογίας.

Τὸ πρὸ τῶν ἀναγνωσμάτων «Π ρ ὁ σ χ ω μ ε ν», μὴ μαρτυρούμενον ἀπὸ τὰς «Ἄποστολικὰς Διαταγάς», ἀναφέρεται ρητῶς ὑπὸ τοῦ Χρυσοστόμου: «Ἐστηκεν διάκονος μέγα βοῶν καὶ λέγων ‘Πρόσχωμεν’ καὶ τοῦτο πολλάκις» (Εἰς Πράξ. 19, 5).

Τὰ ἀναγνώσματα κατὰ τὸ Η' 5 ἥσαν πέντε, δύο ἐκ τῆς Παλαιᾶς (Νόμος, Προφῆται) καὶ τρία ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης (Πράξεις, Ἐπιστολαί, Εὐαγγέλιον). Εἰς τὴν μαρτυρίαν ταύτην δὲν ἀντιλέγει τὸ Β' 57, ὅπου ἀναφέρονται περισσότερα βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης («ἀναγινωσκέτω τὰ Μωσέως καὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, τὰ τῶν Κριτῶν καὶ τῶν Βασιλείων, τὰ τῶν Παραλειπομένων καὶ τὰ τῆς Ἐπανόδου, πρὸς τούτοις τὰ τοῦ Ἰώβ καὶ τὰ Σολομῶντος καὶ τὰ τῶν ἔξκαίδεκα Προφητῶν»). Ἡ ἔννοια τοῦ κειμένου δὲν εἶναι ὅτι ἔξ δλων αὐτῶν ἀνεγινώσκοντο εἰς ἐκάστην σύναξιν περικοπαί· οὔτε ἔξ ἄλλου ἥτο τοῦτο δυνατόν. Ἐκ τῶν ἀναγνωσμάτων τούτων μόνον τὸ Εὐαγγέλιον ἀνεγινώσκετο ὑπὸ διακόνου ἢ πρεσβυτέρου· τὰ ἄλλα ὑπὸ ἀναγνώστου ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος (Β' 57).

Ἡ ἐν ἀρχῇ τῆς περικοπῆς ἐκφώνησις τοῦ τίτλου τοῦ βιβλίου, ἐκ τοῦ δροίου αὐτῇ προέρχεται, μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Χρυσοστόμου: «Καὶ ἀνελθὼν εἰς τὸν ἄμβωνα διαναγνώστης λέγει πρῶτον τὸ βιβλίον τίνος ἐστί, τοῦ δεῖνος τυχὸν προφήτου ἢ ἀποστόλου ἢ εὐαγγελιστοῦ καὶ τότε λέγει ἀλέγει» (Εἰς Ἐβρ. 8, 4). Ὁ ἴδιος μαρτυρεῖ καὶ διὰ τὴν πρόταξιν τοῦ «Τάδε λέγει Κύριος» εἰς τὰς προφητικὰς περικοπάς: «Οταν ἀκούσῃς τοῦ προφήτου λέγοντος ‘Τάδε

λέγει Κύριος' ἀπόστηθι τῆς γῆς, ἀνάβηθι καὶ αὐτὸς εἰς τὸν οὐρανὸν» (Εἰς Α΄ Κορ. 36, 6).

Εἰς τὸ κείμενον ἐτέθησαν ἐνδεικτικῶς πέντε περι-
κοπαί, σχέσιν κατὰ τὸ πλεῖστον ἔχουσαι πρὸς τοὺς ἀπο-
στόλους, ἐπ' ὄνόματι τῶν δοποίων ἐπιγράφεται ἡ λειτουργία:
Γενέσ. κη' 10-19. Ἰωὴλ β' 23 - γ' 5. Πράξ. α' 12-17. 21-26.
Ρωμ. ι' 11-18. Ματθ. ι' 32-33. 37-38. ιθ' 27-30.

Κατὰ τὸ Β' 57 μεταξὺ τῶν ζευγῶν τῶν ἀναγνωσμάτων παρενεβάλλετο ἡ ψαλμῳδία ψαλμῶν μετ' ἐφυμνίων. Ὁ ψάλτης δηλαδὴ ἀπήγγελεν ἐμμελῶς ἀπὸ τοῦ ἀμβωνος τοὺς στίχους τῶν ψαλμῶν «ἀπὸ διφθέρας» καὶ ὁ λαὸς ὑπήχει ἡ ὑπέψαλλε εὕηχα, εὔληπτα «καὶ τι ὑψηλὸν ἔχοντα δόγμα» ἀκροστίχια (*I. Χρυσοστόμου*, Εἰς Α΄ Κορ. 36, 7, Εἰς Ματθ. 2, 5. Εἰς Ψαλμ. 97, 1. 98, 24. Σύνοδος ἐν Λαοδικείᾳ, κανὼν ιε'. ιζ'). Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν κενῶν ἐδανείσθημεν ἐκ τῆς μεταγενεστέρας πράξεως τὸ ἀποστολικὸν προκείμενον «Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν...» μετὰ ἐπτὰ στίχων κατ' ἐκλογὴν ἐκ τοῦ ιη' ψαλμοῦ, ἐκ τοῦ δοποίου εἶναι εἰλημμένος ὁ στίχος οὗτος (ιη' 5). Τοῦτο παρενεβλήθη μετὰ τὸ δεύτερον ἀνάγνωσμα. Μετὰ τὸ τέταρτον, πρὸ δηλαδὴ τοῦ Εὐαγγελίου, ἐθέσαμεν ἐπτὰ πάλιν στίχους κατ' ἐκλογὴν ἐκ τοῦ ήε' ψαλμοῦ, τοῦ ἀπαντῶντος εἰς μνήμας ἀποστόλων κατὰ τὸ Γεωργιανὸν Καλλενδάριον τοῦ Ζ' αἰῶνος διὰ τὸν 2β στίχον αὐτοῦ («Εὐαγγελίζεσθε ἡμέραν ἐξ ἡμέρας...»), μὲ ἐφύμνιον τὸ τριπλοῦν «Ἄλληλούϊα» κατὰ τὴν τάξιν τῶν Ἀλληλουαρίων.

Τὰ ἀναγνώσματα καὶ οἱ ἐνδιάμεσοι αὐτῶν ψαλμοὶ ἐκτυπῶνται διὰ μικροτέρων τυπογραφικῶν στοιχείων ἀφ' ἐνὸς μὲν ὡς ἐναλλασσόμενα, ἀφ' ἐτέρου δὲ ὡς μὴ ὑπάρχοντα εἰς τὸ κείμενον τῶν «Ἀποστολικῶν Διαταγῶν».

Κατὰ τὰ ἀναγνώσματα, πλὴν τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ κατὰ τοὺς ψαλμοὺς κλῆρος καὶ λαὸς ἐκάθηντο (πρβλ. Β' 57, Η' 6 καὶ *I. Χρυσοστόμου*, Εἰς Α΄ Κορ. 36, 7).

Ἡ πρὸ τοῦ κηρύγματος ἀποστολικὴ εὐλογία ἡ «πρόσρησις» («Ἡ χάρις...») μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου (Κατὰ Ἰουδαίων 3, 6).

‘Η δ μιλία κατὰ τὸ Η’ 5 ἐγίνετο ὑπὸ τοῦ νεοχειροτονηθέντος ἐπισκόπου· κατὰ τὸ Β’ 57 ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων πρῶτον καὶ τελευταῖον ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου (πρβλ. καὶ *Αἰθερίας*, ‘Οδοιπορικὸν 25, 1). Δὲν διμίλουν δμως δλοι οἱ πρεσβύτεροι («παρακαλείτωσαν οἱ πρεσβύτεροι τὸν λαόν, ὁ καθεὶς αὐτῶν, ἀλλὰ μὴ ἅπαντες» Β’ 57), ἀλλὰ μόνον «δύο ἢ τρεῖς» («καὶ νῦν δύο ἢ τρεῖς λέγομεν καὶ ἀνὰ μέρος καὶ ἐτέρου σιγῶντος ἔτερος ἄρχεται» *I. Χρυσοστόμου*, Εἰς Α΄ Κορ. 36, 4).

Εἶναι ἀξιοσημείωτον δτι καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις τὸ κήρυγμα χαρακτηρίζεται ως «λόγος παρακλήσεως» («προσλαλησάτω τῷ λαῷ λόγους παρακλήσεως» Η’ 5 - «παρακαλείτωσαν οἱ πρεσβύτεροι τὸν λαόν...καὶ τελευταῖος πάντων ὁ ἐπίσκοπος» Β’ 57).

Οἱ «ἀκροώμενοι» ἦσαν συμπαθοῦντες τὸν χριστιανισμὸν καὶ ἐνδιαφερόμενοι διὰ τὴν ἀκρόασιν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ «ἄπιστοι», ἰουδαῖοι ἢ ἐθνικοί. Οὗτοι παρηκολούθουν τὰ ἀναγνώσματα καὶ τὸ κήρυγμα καὶ ἀπελύνοντο ἀμέσως μετ’ αὐτό, ἐφ’ ὅσον ἀκόμη δὲν εἶχον ἐνταχθῆ εἰς τοὺς κατηχουμένους.

Αἱ ἐπακολουθοῦσαι διακονικαὶ προτροπαὶ αἱ εἰσάγουσαι τὰς εὐχὰς ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων, τῶν ἐνεργουμένων ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων, τῶν φωτιζομένων, τῶν ἐν μετανοίᾳ καὶ τῶν πιστῶν εἰς τὸ κείμενον τῶν «Ἀποστολικῶν Διαταγῶν» τίθενται εἰς συνεχὲς κείμενον, σημειοῦται δμως εἰς τὸ τέλος τῆς πρώτης ἐνότητος δτι «ἐφ’ ἐκάστῳ τούτων, ὃν διάκονος προσφωνεῖ, λεγέτω δ λαὸς ‘Κύριε, ἐλέησον’ καὶ πρὸ πάντων τὰ παιδία» (Η’ 6). Εἰς τὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον κείμενον τῆς λειτουργίας τὰ «Κύριε, ἐλέησον» παρενεβλήθησαν μεθ’ ἐκάστην διακονικὴν προτροπήν, κατὰ τὴν κρίσιν ἡμῶν. Αἱ παρεμβάσεις δμως αὗται τοῦ λαοῦ θὰ ἡτο δυνατὸν νὰ εἶναι περισσότεραι ἢ καὶ δλιγότεραι.

Τὸ «Σοί, Κύριε» μετὰ τὴν τελευταίαν αἴτησιν τῶν πιστῶν, ως καὶ πρὸ καὶ μετὰ τὴν κοινωνίαν, ἐτέθη κατ’ ἀνα-

λογίαν πρὸς τὴν μεταγενεστέραν πρᾶξιν. Εἶναι προσφυέστερον τοῦ «Κύριε, ἐλέησον», δὲν μαρτυρεῖται ὅμως ἀπὸ τὸ κείμενον τῶν «Ἀποστολικῶν Διαταγῶν». Διὰ τοῦτο ἔξετυπώθη διὰ στοιχείων μικροτέρων.

Τὸ «ἐ κ φ ώ ν ως» πρὸς τῶν καταλήξεων τῶν εὐχῶν, πρὸ τοῦ ἐπινικίου ὕμνου καὶ τῶν λόγων τῆς συστάσεως ἐτέθη ὑφ' ἡμῶν, κατ' ἀναλογίαν πάλιν πρὸς τὴν μεταγενεστέραν πρᾶξιν, διὰ νὰ ἀπαγγέλωνται ἐμμελῶς αὗται. Πᾶσαι αἱ εὐχαὶ ἐλέγοντο εἰς ἐπήκοον τοῦ λαοῦ.

‘Ο ἀσπασμὸς ἀντηλλάσσετο ὑπὸ πάντων κατὰ τάξιν: «ἀσπαζέσθωσαν οἵ τοῦ κλήρου τὸν ἐπίσκοπον, οἱ λαϊκοὶ ἄνδρες τοὺς λαϊκούς, αἱ γυναῖκες τὰς γυναῖκας» (Η' 11) ή «ἄλλήλους οἱ ἄνδρες καὶ ἄλλήλας αἱ γυναῖκες» (Β' 57). Προηγεῖτο δὲ τῆς προσφορᾶς τῶν δώρων κατὰ τὸ Ματθ. ε' 23-24: «Ἐὰν οὖν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον... ὑπαγε πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου».

‘Ο ἀσπασμός, ἡ χερνιψία καὶ ἡ εἰσοδος τῶν δώρων ἐγίνοντο ἐν σιγῇ. Πρὸς διακόσμησιν τῶν πράξεων αὐτῶν καὶ πρὸς κάλυψιν τῶν δι' αὐτὰς ἀπαιτουμένου χρόνου, κατὰ τὸ μεταγενέστερον ἔθος, παρενεβάλαμεν εἰς τὸ κείμενον, διὰ μικροτέρων ὅμως στοιχείων, κατὰ μὲν τὸν ἀσπασμὸν τὸν στίχ. 2-3α τοῦ ιζ' ψαλμοῦ, κατὰ τὴν χερνιψίαν τοὺς στίχ. 6-8 τοῦ κγ' ψαλμοῦ, δ ὁποῖος εἶναι, κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἅποψιν, τὸ πρῶτον «χερουβικόν». ‘Η μεταφορὰ τῶν δώρων ἐγίνετο, ἀνευ ἰδιαιτέρας πομπῆς, ἐκ τοῦ διακονικοῦ, ὃπου ἀπετίθεντο αἱ προσφοραὶ τῶν πιστῶν, εἰς τὸ θυσιαστήριον, ὑπὸ μόνων τῶν διακόνων. ‘Ο ἐπίσκοπος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν Ἱερεῖς εἰσήρχοντο καὶ αὐτοὶ μετὰ τὴν χερνιψίαν εἰς τὸ ἱερὸν καὶ προφάνῶς ὑπεδέχοντο τὰ δῶρα. Περὶ τοῦ ἐπισκόπου ρητῶς λέγεται δτι τότε ἥλλασσε λαμπρὰν στολὴν («λαμπρὰν ἐσθῆτα μετενδὺς» Η' 17). Εἰς περίπτωσιν τελέσεως τῆς λειτουργίας ἡ προσκομιδὴ δύναται νὰ γίνη κατὰ τὸν κρατοῦντα τύπον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας ἢ κατ' ἀπλούστερον τρό-

πον πρὸ τῆς μεταφορᾶς τῶν δώρων εἰς τὸ θυσιαστήριον, κα-
τὰ τὴν ἀρχαιοτέραν τάξιν.

Προσφορὰ θυμιάματος δὲν μαρτυρεῖται ύπο
τῶν «Ἀποστολικῶν Διαταγῶν». Ἀσθενής τις ύπαινιγμὸς
ὑπάρχει εἰς τὰ διακονικὰ τὰ μετὰ τὴν εὐχὴν τῆς ἁγίας ἀνα-
φορᾶς («ὅπως δὲ ἀγαθὸς Θεός προσδέξηται αὐτὸς (τὸ προσκο-
μισθὲν δῶρον) διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ
ἐπουράνιον αὐτοῦ θυσιαστήριον εἰς δόσμὴν εὐωδίας» Η' 13).
Μαρτυρεῖ δμως περὶ αὐτῆς ἡ Αἰθερία (‘Οδοιπορικὸν 24, 10
κ.ἄ.), δὲ ιερὸς Χρυσόστομος («νῦν δὲ θυμιάματα μὲν αἰσθητὰ
ἀποτιθέμενα ἐν αὐτῇ (τῇ ἐκκλησίᾳ)») καὶ δὴ καὶ δὲ γένεται
ἀποστολικὸς κανὼν («μὴ ἔξον δὲ ἔστω προσάγεσθαι τι ἔτερον πρὸς
τὸ θυσιαστήριον ἢ ἔλαιον εἰς τὴν λυχνίαν καὶ θυμίαμα τῷ
καιρῷ τῆς ἁγίας προσφορᾶς»). Κατὰ ταῦτα δύναται νὰ γίνῃ
χρῆσις θυμιάματος κατὰ τὸ ἀλληλουάριον - πρὸ δηλαδὴ τοῦ
Εὐαγγελίου - καὶ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσκομιδῆς τῶν δώ-
ρων εἰς τὸ θυσιαστήριον.

Τὸ «Ἄ μὴ ν» τοῦ λαοῦ μετὰ τοὺς λόγους τῆς συστάσεως
δὲν μαρτυρεῖται ύπο τοῦ κειμένου.

Μαρτυρίας περὶ εἰσαγωγῆς τῆς ἀπαγγελίας τῆς Κυ-
ριακῆς προσευχῆς εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν πρὸ
τῆς κοινωνίας, ὡς προπαρασκευαστικῆς δι’ αὐτήν, ἔχομεν
παρὰ τοῦ ἀγίου Κυρίλλου Ιεροσολύμων (Κατήχησις 23,
11-18) καὶ τοῦ ιεροῦ Χρυσοστόμου (Εἰς Γένεσ. 27, 8). Αἱ
«Ἀποστολικαὶ Διαταγαί», μὴ προβλέπουσαι τὴν ἀπαγγε-
λίαν αὐτῆς, διασώζουν ἀρχαικωτέραν πρᾶξιν.

Ἡ θεία κοινωνία καὶ αἱ πρὸ ταύτης λειτουργικαὶ
πράξεις (ὕψωσις - μελισμὸς - ἔνωσις) καλὸν εἶναι, εἰς ἐνδε-
χομένην τέλεσιν τῆς λειτουργίας, νὰ γίνουν ὡς καὶ εἰς τὰς
βυζαντινὰς λειτουργίας πρὸς ἀποφυγὴν τῶν σχετικῶν δυσ-
κολιῶν. Ἡ ρίψις εἰς τὸ ἄγιον ποτήριον ζέοντος ὕδατος εἰ-
ναι νεωτερισμός, προσιδιάζων εἰς μόνον τὸν βυζαντινὸν λει-
τουργικὸν τύπον. Ἡ κοινωνία τοῦ λαοῦ ἐγίνετο ύπο τὰ δύο
εἴδη κεχωρισμένως, ὡς περιγράφεται καὶ ύπο τοῦ ἀγίου Κυ-

ρίλλου (Κατήχησις 23, 21-22. 32) καὶ ὡς διεσώθη παρ' ἡμῖν εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν διακόνων.

‘Ως κοινωνικὸς ψαλμὸς μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν «Ἀποστολικῶν Διαταγῶν» δ λγ’ (Η' 13). Κατὰ τὸν Κύριλλον Ἱεροσολύμων ἐψάλλετο ὁ προτρεπτικὸς πρὸς κοινωνίαν στίχος τοῦ αὐτοῦ ψαλμοῦ «Γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς δ Κύριος» (στίχ. 9α - Κατήχησις 23, 20), προφανῶς ὡς ἐφύμιον ἐπαναλαμβανόμενον μεθ’ ἔκαστον στίχον τοῦ ψαλμοῦ, κατὰ τὸν γνωστὸν ἀρχαῖον τύπον. ‘Οἱ ἱερὸς Χρυσόστομος ἀναφέρει καὶ ἄλλο κοινωνικόν, τὸν ριμὸν ψαλμόν, μεθ’ ἔκαστον στίχον τοῦ δποίου δ λαὸς ὑπέψαλλε τὸ «Οἱ δφθαλμοὶ πάντων εἰς σὲ ἐλπίζουσι καὶ σὺ δίδως τὴν τροφὴν αὐτῶν ἐν εὔκαιρίᾳ» (στίχ. 15 - Εἰς Ψαλμ. 144, 1)

‘Ο τύπος, τέλος, τῆς ἀπολύσεως παραλλάσσει πως εἰς τὸν Χρυσόστομον ἀντὶ τοῦ «Ἀπολύεσθε ἐν εἰρήνῃ» τῶν «Ἀποστολικῶν Διαταγῶν» ἔχει «Πορεύεσθε ἐν εἰρήνῃ» (Κατὰ Ἰουδαίων 3, 6).

την τελετήν θέματος. Οι λοιποί δρόμοι είναι όπως οι παραπάνω που πάντα έχουν στην αρχή την παραπάνω πορείαν, με την οποία πάντα έχει την πρώτη περιπέτεια την οποία η παραπάνω πορεία παραπέδει. Η παραπάνω πορεία πάντα έχει την πρώτη περιπέτεια την οποία η παραπάνω πορεία παραπέδει. Η παραπάνω πορεία πάντα έχει την πρώτη περιπέτεια την οποία η παραπάνω πορεία παραπέδει.

A. = Ἀναγνώστης

Δ. = Διάκονος

I. = Ἱερεὺς

L. = Λαὸς

Οι παραπάνω πορείες πάντα έχουν την πρώτη περιπέτεια την οποία η παραπάνω πορεία παραπέδει. Η παραπάνω πορεία πάντα έχει την πρώτη περιπέτεια την οποία η παραπάνω πορεία παραπέδει. Η παραπάνω πορεία πάντα έχει την πρώτη περιπέτεια την οποία η παραπάνω πορεία παραπέδει.

Οι παραπάνω πορείες πάντα έχουν την πρώτη περιπέτεια την οποία η παραπάνω πορεία παραπέδει. Η παραπάνω πορεία πάντα έχει την πρώτη περιπέτεια την οποία η παραπάνω πορεία παραπέδει. Η παραπάνω πορεία πάντα έχει την πρώτη περιπέτεια την οποία η παραπάνω πορεία παραπέδει.

Οι παραπάνω πορείες πάντα έχουν την πρώτη περιπέτεια την οποία η παραπάνω πορεία παραπέδει. Η παραπάνω πορεία πάντα έχει την πρώτη περιπέτεια την οποία η παραπάνω πορεία παραπέδει. Η παραπάνω πορεία πάντα έχει την πρώτη περιπέτεια την οποία η παραπάνω πορεία παραπέδει.

Οι παραπάνω πορείες πάντα έχουν την πρώτη περιπέτεια την οποία η παραπάνω πορεία παραπέδει. Η παραπάνω πορεία πάντα έχει την πρώτη περιπέτεια την οποία η παραπάνω πορεία παραπέδει. Η παραπάνω πορεία πάντα έχει την πρώτη περιπέτεια την οποία η παραπάνω πορεία παραπέδει.

**Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ
ΤΩΝ «ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΓΩΝ»**

ΕΝΑΡΞΙΣ

- I. Εἰρήνη πᾶσι.
Λ. Καὶ τῷ πνεύματί σου.

ΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

- Δ. Πρόσχωμεν.
Α. Γενέσεως τὸ ἀνάγνωσμα.

Ἐξῆλθεν Ἰακὼβ ἀπὸ τοῦ φρέατος τοῦ δρκού καὶ ἐπορεύθη εἰς Χαρρὰν καὶ ἀπήντησε τόπῳ καὶ ἐκοιμήθη ἐκεῖ· ἔδυ γὰρ ὁ ἥλιος. Καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τῶν λίθων τοῦ τόπου καὶ ἔθηκε πρὸς κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ ἐκοιμήθη ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ καὶ ἐνυπνιάσθη. Καὶ ἴδού κλίμαξ ἐστηριγμένη ἐν τῇ γῇ, ἡς ἡ κεφαλὴ ἀφικνεῖτο εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον ἐπ' αὐτήν, ὃ δὲ Κύριος ἐπεστήρικτο ἐπ' αὐτῆς, καὶ εἶπεν· Ἐγώ ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ τοῦ πατρός σου καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ, μὴ φοβοῦ. Ἡ γῇ, ἐφ' ἣς σὺ καθεύδεις ἐπ' αὐτῆς, σοὶ δώσω αὐτὴν καὶ τῷ σπέρματί σου. Καὶ ἔσται τὸ σπέρμα σου ὡσεὶ ἄμμος τῆς γῆς καὶ πλατυνθήσεται ἐπὶ θάλασσαν καὶ λίβα καὶ βορρᾶν καὶ ἐπὶ ἀνατολάς· καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς καὶ ἐν τῷ σπέρματί σου. Καὶ ἴδού ἐγὼ μετὰ σοῦ, διαφυλάσσων σε ἐν τῇ ὁδῷ πάσῃ, οὐδὲ ἐὰν πορευθῆς· καὶ ἀποστρέψω σε εἰς γῆν ταύτην, ὅτι οὐ μή σε ἐγκαταλίπω, ἔως τοῦ ποιῆσαί με πάντα ὅσα ἐλάλησά σοι. Καὶ ἐξηγέρθη Ἰακὼβ ἀπὸ τοῦ ὑπνου αὐτοῦ καὶ εἶπεν· Ὅτι ἔστι Κύριος ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, ἐγὼ δὲ οὐκ ἥδειν. Καὶ ἐφοβήθη καὶ εἶπεν· Ως φοβερὸς ὁ τόπος οὗτος! οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ'

ἢ οἶκος Θεοῦ· καὶ αὕτη ἡ πύλη τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ ἀνέστη
Ἰακὼβ τὸ πρωτὲ καὶ ἔλαβε τὸν λίθον, δν ὑπέθηκεν ἐκεῖ πρὸς
κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ ἔστησεν αὐτὸν στήλην καὶ ἐπέχεεν
ἔλαιον ἐπὶ τὸ ἄκρον αὐτῆς. Καὶ ἐκάλεσε τὸ δόνομα τοῦ τό-
που ἐκείνου Οἶκος Θεοῦ.

Προφητείας Ἰωὴλ τὸ ἀνάγνωσμα.

Τάδε λέγει Κύριος· Τὰ τέκνα Σιών, χαίρετε καὶ εὐφραί-
νεσθε ἐπὶ Κυρίω τῷ Θεῷ ὑμῶν, δτι ἔδωκεν ὑμῖν τὰ βρώ-
ματα εἰς δικαιοσύνην· καὶ βρέξει ὑμῖν ὑετὸν πρώτον καὶ
ὄψιμον, καθὼς ἔμπροσθεν· καὶ πλησθήσονται αἱ ἄλωνες
σίτου καὶ ὑπερεκχυθήσονται αἱ ληνοὶ οἴνου καὶ ἔλαιου·
καὶ ἀνταποδώσω ὑμῖν ἀντὶ τῶν ἐτῶν, ὃν κατέφαγεν ἡ ἀκρὶς
καὶ ὁ βροῦχος καὶ ἡ ἐρυσίβη καὶ ἡ κάμπη καὶ ἡ δύναμις
μου ἡ μεγάλη, ἦν ἔξαπέστειλα εἰς ὑμᾶς· καὶ φάγεσθε ἐσθίον-
τες καὶ ἐμπλησθήσεσθε καὶ αἰνέσετε τὸ δόνομα Κυρίου τοῦ
Θεοῦ ὑμῶν, δς ἐποίησε μεθ' ὑμῶν θαυμάσια, καὶ οὐ μὴ
καταισχυνθῇ ὁ λαός μου εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ ἐπιγνώσεσθε,
ὅτι ἐν μέσῳ τοῦ Ἰσραὴλ ἐγώ Κύριος ὁ Θεός ὑμῶν καὶ οὐκ
ἔστιν ἔτι πλὴν ἐμοῦ· καὶ οὐ μὴ καταισχυνθῇ ἔτι ὁ λαός μου
εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ ἔσται μετὰ ταῦτα, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύ-
ματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ
ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνύ-
πνια ἐνυπνιασθήσονται καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσεις
ὄψονται. Καὶ γε ἐπὶ τοὺς δούλους μου καὶ ἐπὶ τὰς δούλας
μου, ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός
μου καὶ προφητεύσουσι· καὶ δώσω τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ
ἄνω καὶ σημεῖα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, αἷμα καὶ πῦρ καὶ ἀτμίδα
καπνοῦ· ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος καὶ ἡ σελήνη
εἰς αἷμα, πρὸν ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ
ἐπιφανῆ· καὶ ἔσται πᾶς δς ἀν ἐπικαλέσηται τὸ δόνομα Κυ-
ρίου, σωθήσεται· δτι ἐν τῷ ὅρει Σιών καὶ ἐν Ἱερουσαλήμ
ἔσται ἀνασωζόμενος, καθότι εἶπε Κύριος, καὶ εὐαγγελι-
ζόμενοι, οὓς Κύριος προσκέληται.

Λ. Προκείμενον. Ψαλμὸς ιη'

Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ρήματα αὐτῶν.

Στίχ. α' Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα. Ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται ρῆμα καὶ νὺξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν.

Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν...

Στίχ. β' Οὐκ εἰσὶ λαλιαὶ οὐδὲ λόγοι, δὲν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν.

Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν...

Στίχ. γ' Ἐν τῷ ἥλιῳ ἔθετο τὸ σκήνωμα αὐτοῦ καὶ αὐτὸς ὁς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ, ἀγαλλιάσεται ὁς γίγας δραμεῖν ὅδὸν αὐτοῦ.

Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν...

Στίχ. δ' Ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἔξοδος αὐτοῦ καὶ τὸ κατάντημα αὐτοῦ ἔως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ καὶ οὐκ ἔστιν δὲς ἀποκρυβήσεται τῆς θέρμης αὐτοῦ.

Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν...

Στίχ. ε' Ο νόμος Κυρίου ἄμωμος, ἐπιστρέφων ψυχάς· ἡ μαρτυρία Κυρίου πιστή, σοφίζουσα νήπια· τὰ δικαιώματα Κυρίου εὐθέα, εὐφραίνοντα καρδίαν· ἡ ἐντολὴ Κυρίου τηλαυγής, φωτίζουσα διθαλμούς.

Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν...

Στίχ. ζ' Ο φόβος Κυρίου ἀγνός, διαιμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος· τὰ κρίματα Κυρίου ἀληθινά, δεδικαιωμένα ἐπὶ τὸ αὐτό, ἐπιθυμητὰ ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον πολύν καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον.

Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν...

Στίχ. ζ' Καὶ γὰρ ὁ δοῦλός σου φυλάσσει αὐτά· ἐν τῷ φυλάσσειν αὐτὰ ἀνταπόδοσις πολλή. Κύριε, βοηθέ μου καὶ λυτρωτά μου.

Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν...

A. Πράξεων τῶν Ἀποστόλων τὸ ἀνάγνωσμα.

Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ὑπέστρεψαν οἱ ἀπόστολοι εἰς Ἱερουσαλήμ ἀπὸ ὅρους τοῦ καλουμένου Ἐλαιῶνος, δὲ ἐστιν ἐγγὺς Ἱερουσαλήμ, Σαββάτου ἔχον ὄδόν. Καὶ δτε εἰσῆλθον, ἀνέβησαν εἰς τὸ ὑπερῷον, οὗ ἦσαν καταμένοντες δὲ Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης καὶ Ἀνδρέας, Φιλιππος καὶ Θωμᾶς, Βαρθολομαῖος καὶ Ματθαῖος, Ἰάκωβος Ἀλφαίου καὶ Σίμων ὁ Ζηλωτὴς καὶ Ἰούδας Ἰακώβου. Οὗτοι πάντες ἦσαν προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει, σὺν γυναιξὶ καὶ Μαρίᾳ τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ. Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἀναστὰς Πέτρος ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν εἶπεν (ἥν τε ὅχλος ὀνομάτων ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὡς ἐκατὸν εἴκοσιν). "Ἄνδρες ἀδελφοί, ἔδει πληρωθῆναι τὴν γραφὴν ταύτην, ἥν προεῖπε τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον διὰ στόματος Δαυΐδ, περὶ Ἰούδα τοῦ γενομένου ὁδηγοῦ τοῖς συλλαβοῦσι τὸν Ἰησοῦν, δτι κατηριθμημένος ἥν σὺν ἡμῖν καὶ ἔλαχε τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης. Δεῖ οὖν τῶν συνελθόντων ἡμῖν ἀνδρῶν ἐν παντὶ χρόνῳ, ἐν δὲ εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς ὁ Κύριος Ἰησοῦς, ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου ἔως τῆς ἡμέρας, ἵς ἀνελήφθη ἀφ' ἡμῶν, μάρτυρα τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ γενέσθαι σὺν ἡμῖν ἐνα τούτων. Καὶ ἐστησαν δύο, Ἰωσήφ τὸν καλούμενον Βαρσαββᾶν, δς ἐπεκλήθη Ἰοῦστος, καὶ Ματθίαν. Καὶ προσευξάμενοι εἶπον· Σὺ Κύριε, καρδιογνῶστα πάντων, ἀνάδειξον, δν ἐξελέξω, ἐκ τούτων τῶν δύο ἐνα, λαβεῖν τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης καὶ ἀποστολῆς, ἐξ ἵς παρέβη Ἰούδας πορευθῆναι εἰς τὸν τόπον τὸν ἴδιον. Καὶ ἐδωκαν κλήρους αὐτῶν καὶ ἐπεσεν δὲ κλῆρος ἐπὶ Ματθίαν καὶ συγκατεψηφίσθη μετὰ τῶν ἐνδεκα ἀποστόλων.

Πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς Παύλου τὸ ἀνάγνωσμα.

Ἄδελφοί, λέγει ἡ γραφή· «Πᾶς ὁ πιστεύων ἐπὶ τῷ Θεῷ, οὐ καταισχυνθήσεται». Οὐ γάρ διαστολὴ Ἰουδαίου τε καὶ "Ελληνος" ὁ γάρ αὐτὸς Κύριος πάντων, πλουτῶν εἰς

πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν. «Πᾶς γὰρ δις ἀν ἐπικαλέσηται τὸ δνομα Κυρίου, σωθήσεται». Πῶς οὖν ἐπικαλέσονται εἰς διν οὐκ ἐπίστευσαν; Πῶς δὲ πιστεύσουσιν, οῦ οὐκ ἥκουσαν; Πῶς δὲ ἀκούσουσι, χωρὶς κηρύσσοντος; Πῶς δὲ κηρύξουσιν, ἐὰν μὴ ἀποσταλῶσι; καθὼς γέγραπται· «Ως ὥραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην, τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθά!». Ἀλλ’ οὐ πάντες ὑπήκουσαν τῷ εὐαγγελίῳ. Ἡσαΐας γὰρ λέγει· «Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν;». Ἄρα ή πίστις ἐξ ἀκοῆς, ή δὲ ἀκοή διὰ βήματος Θεοῦ. Ἀλλὰ λέγω· Μή οὐκ ἥκουσαν; Μενοῦν γε «εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ βήματα αὐτῶν».

Α. Τὸ ἀλληλουάριον. Ψαλμὸς ηε'.

Ἄλληλούϊα, ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα.

Στίχ. α' Ἄσατε τῷ Κυρίῳ φίσμα καινόν· φίσατε τῷ Κυρίῳ, πᾶσα ἡ γῆ· φίσατε τῷ Κυρίῳ· εὐλογήσατε τὸ δνομα αὐτοῦ.

Ἄλληλούϊα, ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα.

Στίχ. β' Εὐαγγελίζεσθε ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸ σωτήριον αὐτοῦ· ἀναγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὴν δόξαν αὐτοῦ, ἐν πᾶσι τοῖς λαοῖς τὰ θαυμάσια αὐτοῦ.

Ἄλληλούϊα, ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα.

Στίχ. γ' Ἐξομολόγησις καὶ ὥραιότης ἐνώπιον αὐτοῦ· ἀγιωσύνη καὶ μεγαλοπρέπεια ἐν τῷ ἀγιάσματι αὐτοῦ.

Ἄλληλούϊα, ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα.

Στίχ. δ' Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, αἱ πατριαι τῶν ἔθνῶν· ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ τιμήν· ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν ὄνόματι αὐτοῦ.

Ἄλληλούϊα, ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα.

Στίχ. ε' Ἀρατε θυσίας καὶ εἰσπορεύεσθε εἰς τὰς αὐλὰς αὐτοῦ· προσκυνήσατε τῷ Κυρίῳ ἐν αὐλῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ· σαλευθήτω ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ.

’Αλληλούϊα, ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα.

Στίχ. ζ' Εἴπατε ἐν τοῖς ἔθνεσιν· ὁ Κύριος ἐβασίλευσε καὶ γὰρ κατώρθωσε τὴν οἰκουμένην, ητις οὐ σαλευθήσεται· κρινεῖ λαοὺς ἐν εὐθύτητι.

’Αλληλούϊα, ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα.

Στίχ. ζ' Κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ καὶ λαοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ αὐτοῦ.

’Αλληλούϊα, ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα.

Δ. ’Εκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἀγίου Εὐαγγελίου τὸ ἀνάγνωσμα.

Εἶπεν ὁ Κύριος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς· Πᾶς δὲ τις ὅμολογήσει ἐν ἔμοι ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. "Ος τις δ' ἂν ἀρνήσηται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν κἀγὼ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρός μου ἐν οὐρανοῖς. 'Ο φιλῶν πατέρα η̄ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος· καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν η̄ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. Καὶ δέ οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὁπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. 'Αποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος, εἶπεν αὐτῷ· 'Ιδού, ημεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἡκολουθήσαμέν σοι· τί ἄρα ἔσται ημῖν; 'Ο δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· 'Αμὴν λέγω ὑμῖν, δτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, δταν καθίσῃ ὁ Γίδες τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθίσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ. Καὶ πᾶς δές ἀφῆκεν οἰκίας, η̄ ἀδελφούς, η̄ ἀδελφάς, η̄ πατέρα, η̄ μητέρα, η̄ γυναῖκα, η̄ τέκνα, η̄ ἀγρούς ἔνεκεν τοῦ ὀνόματός μου, ἐκατονταπλασίονα λήψεται καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει. Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι καὶ ἔσχατοι πρῶτοι.

Η ΟΜΙΛΙΑ

I. Ἀσπάζεται τὴν ἐκκλησίαν λέγων·

‘Η χάρις τοῦ Κυρίου ημῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ

καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἀγίου Πνεύματος μετὰ πάντων ὑμῶν.

Λ. Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

I. Προσλαλεῖ τῷ λαῷ λόγους παρακλήσεως.

Καὶ πληρώσαντος αὐτοῦ τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον,
ἀνίστανται πάντες.

ΑΠΟΛΥΣΙΣ ΤΩΝ ΑΚΡΟΩΜΕΝΩΝ

Δ. Μή τις τῶν ἀκροωμένων· μή τις τῶν ἀπίστων.

ΔΕΗΣΕΙΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΚΑΤΗΧΟΥΜΕΝΩΝ

Δ. Εὔξασθε, οἱ κατηχούμενοι.

‘Γέρ τῶν κατηχουμένων πάντες ἐκτενῶς τὸν Θεὸν παρακαλέσωμεν.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. “Ινα ὁ ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος εὔμενῶς εἰσακούσῃ τῶν δεήσεων αὐτῶν καὶ τῶν παρακλήσεων, καὶ προσδεξάμενος αὐτῶν τὴν ἴκεσίαν ἀντιλάβηται αὐτῶν καὶ δῷ αὐτοῖς τὰ αἰτήματα τῶν καρδιῶν αὐτῶν πρὸς τὸ συμφέρον.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Ἀποκαλύψῃ αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Φωτίσῃ αὐτοὺς καὶ συνετίσῃ.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Παιδεύσῃ αὐτοὺς τὴν θεογνωσίαν.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

- Δ. Διδάξη αὐτοὺς τὰ προστάγματα αὐτοῦ καὶ τὰ δικαιώματα.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Ἐγκαταφυτεύσῃ ἐν αὐτοῖς τὸν ἄγνὸν αὐτοῦ καὶ σωτήριον φόβον.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Διανοίξῃ τὰ ὅτα τῶν καρδιῶν αὐτῶν πρὸς τὸ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ καταγίνεσθαι ἡμέρας καὶ νυκτός, βεβαιώσῃ δὲ αὐτοὺς ἐν τῇ εὔσεβείᾳ.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Ἐνώσῃ καὶ ἐγκαταριθμήσῃ αὐτοὺς τῷ ἄγιῳ αὐτοῦ ποιμνίᾳ, καταξιώσας αὐτοὺς τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας, τοῦ ἐνδύματος τῆς ἀφθαρσίας, τῆς ὄντως ζωῆς.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Ρύσητε δὲ αὐτοὺς ἀπὸ πάσης ἀσεβείας καὶ μὴ δῷ τόπον τῷ ἀλλοτρίῳ κατ' αὐτῶν.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Καθαρίση δὲ αὐτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐνοικήσῃ τε ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσῃ διὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Εὐλογήσῃ τὰς εἰσόδους αὐτῶν καὶ τὰς ἐξόδους καὶ κατευθύνῃ αὐτοῖς τὰ προκείμενα εἰς τὸ συμφέρον.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Ἔτι ἐκτενῶς ὑπὲρ αὐτῶν ἴκετεύσωμεν, ἵνα ἀφέσεως τυχόντες τῶν πλημμελημάτων διὰ τῆς μυήσεως, ἀξιωθῶσι τῶν ἀγίων μυστηρίων καὶ τῆς μετὰ τῶν ἀγίων διαμονῆς.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Ἐγείρεσθε, οἱ κατηχούμενοι.

Τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ
αἰτήσασθε.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Εἰρηνικὴν τὴν ἡμέραν καὶ ἀναμάρτητον καὶ πάντα
τὸν χρόνον τῆς ζωῆς ὑμῶν.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Χριστιανὰ ὑμῶν τὰ τέλη.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. "Ιλεω καὶ εύμενῃ τὸν Θεόν.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. "Αφεσιν πλημμελημάτων.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Ἐαυτοὺς τῷ μόνῳ ἀγεννήτῳ Θεῷ διὰ τοῦ Χρι-
στοῦ αὐτοῦ παράθεσθε.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Κλίνατε καὶ εὐλογεῖσθε.

I. Τὴν εὐχὴν τῆς κεφαλοκλισίας τῶν κατηχουμένων

‘Ο Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἀγέννητος καὶ
ἀπρόσιτος, ὁ μόνος ἀληθινὸς Θεός, ὁ Θεὸς καὶ
Πατὴρ τοῦ Χριστοῦ σου τοῦ μονογενοῦς Γίοῦ
σου, ὁ τοῦ Παρακλήτου προβολεὺς καὶ τῶν ὅλων
κύριος, ὁ διὰ Χριστοῦ διδασκάλους τοὺς μαθη-
τὰς ἐπιστήσας πρὸς μάθησιν τῆς εὐσεβείας· αὐ-
τὸς καὶ νῦν ἔπιδε ἐπὶ τοὺς δούλους σου τοὺς κα-
τηχουμένους τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ σου
καὶ δός αὐτοῖς καρδίαν καινὴν καὶ Πνεῦμα εὐθὲς
ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις αὐτῶν πρὸς τὸ εἰ-

δέναι σε καὶ ποιεῖν τὸ θέλημά σου ἐν καρδίᾳ πλήρει καὶ ψυχῇ θελούσῃ· καταξίωσον αὐτοὺς τῆς ἀγίας μυήσεως καὶ ἔνωσον τῇ ἀγίᾳ σου Ἐκκλησίᾳ καὶ μετόχους ποίησον τῶν θείων μυστηρίων· διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, τοῦ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντος,

(ἐκφώνως) δι’ οὗ σοι δόξα καὶ τὸ σέβας ἐν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας.

Λ. Ἐμήν.

Δ. Προέλθετε, οἱ κατηχούμενοι, ἐν εἰρήνῃ.

ΔΕΗΣΕΙΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΕΝΕΡΓΟΥΜΕΝΩΝ

Δ. Εὕξασθε, οἱ ἐνεργούμενοι ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων.

Ἐκτενῶς πάντες ὑπὲρ αὐτῶν δεηθῶμεν.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. "Οπως ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς διὰ Χριστοῦ ἐπιτιμήσῃ τοῖς ἀκαθάρτοις καὶ πονηροῖς πνεύμασι καὶ ῥύσηται τοὺς αὐτοῦ ἱκέτας ἀπὸ τῆς τοῦ ἀλλοτρίου καταδυναστείας.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Ὁ ἐπιτιμήσας τῷ λεγεῶνι τῶν δαιμόνων καὶ τῷ ἀρχεκάκῳ διαβόλῳ, ἐπιτιμήσῃ αὐτὸς καὶ νῦν τοῖς ἀποστάταις τῆς εὔσεβείας καὶ ῥύσηται τὰ ἔαυτοῦ πλάσματα ἀπὸ τῆς ἐνεργείας αὐτῶν καὶ καθαρίσῃ αὐτά, ἢ μετὰ πολλῆς σοφίας ἐποίησεν.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. "Ἐτι ἐκτενῶς ὑπὲρ αὐτῶν δεηθῶμεν.

- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Σῶσον καὶ ἀνάστησον αὐτούς, ὁ Θεός, ἐν τῇ δυνάμει σου.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Κλίνατε, οἱ ἐνεργούμενοι, καὶ εὔλογεῖσθε.

I. Τὴν εὐχὴν τῆς κεφαλοκλισίας τῶν ἐνεργουμένων

‘Ο τὸν ἴσχυρὸν δήσας καὶ πάντα τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσας, ὁ δοὺς ἡμῖν ἔξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὅφεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἔχθροῦ· ὁ τὸν ἀνθρωποκτόνον ὅφιν δεσμώτην παραδοὺς ἡμῖν ὡς στρουθίον παιδίοις, ὃν φρίττει καὶ τρέμει πάντα ἀπὸ προσώπου δυνάμεώς σου, ὁ ρήξας αὐτὸν ὡς ἀστραπὴν ἔξ ούρανοῦ εἰς γῆν, οὐ τοπικῷ ρήγματι ἀλλὰ ἀπὸ τιμῆς εἰς ἀτιμίαν δι’ ἔκούσιον αὐτοῦ κακόνοιαν· οὕτοί βλέμματα ξηραίνει ἀβύσσους καὶ ἡ ἀπειλὴ τήκει ὄρη καὶ ἡ ἀλήθεια μένει εἰς τὸν αἰῶνα, ὃν αἰνεῖ τὰ νήπια καὶ εὔλογεῖ τὰ θηλάζοντα, ὃν ὑμνοῦσι καὶ προσκυνοῦσιν ἄγγελοι· ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν, ὁ ἀπτόμενος τῶν ὀρέων καὶ καπνίζονται, ὁ ἀπειλῶν θαλάσση καὶ ξηραίνων αὐτὴν καὶ πάντας τοὺς ποταμοὺς αὐτῆς ἔξερημῶν, οὕτω νεφέλαι κονιορτὸς τῶν ποδῶν, ὁ περιπατῶν ἐπὶ θαλάσσης ὡς ἐπ’ ἐδάφους· μονογενῆ Θεέ, μεγάλου Πατρὸς Γίέ, ἐπιτίμησον τοῖς πονηροῖς πνεύμασι καὶ ρῦσαι τὰ ἕργα τῶν χειρῶν σου ἐκ τῆς τοῦ ἀλλοτρίου πνεύματος ἐνεργείας.
(ἐκφώνως) “Οτι σοὶ δόξα, τιμὴ καὶ σέβας καὶ διὰ σοῦ τῷ Πατρὶ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς

αἰῶνας.

Λ. Ἐμήν.

Δ. Προέλθετε, οἱ ἐνεργούμενοι.

ΔΕΗΣΕΙΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΩΝ

Δ. Εὕξασθε, οἱ φωτιζόμενοι.

Ἐκτενῶς οἱ πιστοὶ πάντες ὑπὲρ αὐτῶν παρακαλέσωμεν.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. "Οπως ὁ Κύριος καταξιώσῃ αὐτούς, μυηθέντας εἰς τὸν τοῦ Χριστοῦ θάνατον, συναναστῆναι αὐτῷ καὶ μετόχους γενέσθαι τῆς βασιλείας αὐτοῦ καὶ κοινωνούς τῶν μυστηρίων αὐτοῦ.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Ἐνώσῃ καὶ συγκαταλέξῃ αὐτούς μετὰ τῶν σωζομένων ἐν τῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. "Ετι ἐκτενῶς ὑπὲρ αὐτῶν δεηθῶμεν.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Σῶσον καὶ ἀνάστησον αὐτούς ἐν τῇ σῇ χάριτι.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Κατασφραγισάμενοι τῷ Θεῷ διὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, κλίνατε καὶ εὐλογεῖσθε.

I. Τὴν εὐχὴν τῆς κεφαλοκλισίας τῶν φωτιζομένων

Ο προειπὼν διὰ τῶν ἀγίων σου προφητῶν τοῖς μυουμένοις «Λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε» καὶ διὰ τοῦ Χριστοῦ νομοθετήσας τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν· αὐτὸς καὶ νῦν ἐπιδε ἐπὶ τοὺς βαπτιζομένους καὶ εὐλόγησον αὐτούς καὶ ἀγίασον καὶ

παρασκεύαστον ἀξίους γενέσθαι τῆς πνευματικῆς σου δωρεᾶς καὶ τῆς ἀληθινῆς σου υἱοθεσίας, τῶν πνευματικῶν σου μυστηρίων, τῆς μετὰ τῶν σωζομένων ἐπισυναγωγῆς· διὰ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν,

(ἐκφώνως) δι’ οὗ σοι δόξα, τιμὴ καὶ σέβας ἐν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας.

- Λ. Ἀμήν.
Δ. Προέλθετε, οἱ φωτιζόμενοι.

ΔΕΗΣΕΙΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΕΝ ΜΕΤΑΝΟΙᾳ

- Δ. Εὕξασθε, οἵ ἐν μετανοίᾳ.
Ἐκτενῶς πάντες ὑπὲρ τῶν ἐν μετανοίᾳ ἀδελφῶν ἡμῶν παρακαλέσωμεν.
Λ. Κύριε, ἐλέησον.
Δ. Ὁπως ὁ φιλοικτίρμων Θεὸς ὑποδείξῃ αὐτοῖς ὁδὸν μετανοίας.
Λ. Κύριε, ἐλέησον.
Δ. Προσδέξητε αὐτῶν τὴν παλινωδίαν καὶ τὴν ἔξομολόγησιν καὶ συντρίψῃ τὸν σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν ἐν τάχει καὶ λυτρώσητε αὐτοὺς ἀπὸ τῆς παγίδος τοῦ διαβόλου καὶ τῆς ἐπηρείας τῶν δαιμόνων καὶ ἔξέληται αὐτοὺς ἀπὸ παντὸς ἀθεμίτου λόγου καὶ πάσης ἀτόπου πράξεως καὶ πονηρᾶς ἐννοίας.
Λ. Κύριε, ἐλέησον.
Δ. Συγχωρήσῃ δὲ αὐτοῖς πάντα τὰ παραπτώματα αὐτῶν τά τε ἐκούσια καὶ τὰ ἀκούσια καὶ ἔξαλείψῃ τὸ κατ’ αὐτῶν χειρόγραφον καὶ ἐγγράψηται αὐτοὺς ἐν βίβλῳ ζωῆς.

- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Καθάρη δὲ αὐτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος καὶ ἐνώσῃ αὐτοὺς ἀποκαταστήσας εἰς τὴν ἄγίαν αὐτοῦ ποίμνην· ὅτι αὐτὸς γινώσκει τὸ πλάσμα ἡμῶν· ὅτι τίς καυχήσεται ἀγνῆν ἔχειν καρδίαν; ἢ τίς παρρησιάσηται καθαρὸς εἶναι ἀπὸ ἀμαρτίας; πάντες γάρ ἐσμεν ἐν ἐπιτιμίοις.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. "Ετι ὑπὲρ αὐτῶν ἐκτενέστερον δεηθῶμεν, ὅτι χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἀμαρτωλῷ μετανοοῦντι· ὅπως ἀποστραφέντες πᾶν ἔργον ἀθέμιτον προσοικειωθῶσι πάση πράξει ἀγαθῇ.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. "Ινα δὲ φιλάνθρωπος Θεὸς ἦτας τάχος εὔμενῶς προσδεξάμενος αὐτῶν τὰς λιτάς, ἀποκαταστήσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν προτέραν ἀξίαν καὶ ἀποδώσῃ αὐτοῖς τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου καὶ πνεύματι ἡγεμονικῷ στηρίξῃ αὐτούς, ἵνα μηκέτι σαλευθῶσι τὰ διαβήματα αὐτῶν, ἀλλὰ καταξιωθῶσι κοινωνοὶ γενέσθαι τῶν ἀγίων αὐτοῦ Ἱερῶν καὶ μέτοχοι τῶν θείων μυστηρίων.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. "Ινα δέξιοι ἀποφανθέντες τῆς υἱοθεσίας τύχωσι τῆς αἰωνίου ζωῆς.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. "Ετι ἐκτενῶς ὑπὲρ αὐτῶν πάντες εἴπωμεν· Κύριε, ἐλέησον.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Σῶσον αὐτούς, δὲ Θεός, καὶ ἀνάστησον τῷ ἐλέει σου.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Ὁναστάντες, τῷ Θεῷ διὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ
κλίνατε καὶ εὐλογεῖσθε.

I. Τὴν εὐχὴν τῆς κεφαλοκλισίας τῶν ἐν μετανοίᾳ

Παντοκράτορ, Θεὲ αἰώνιε, δέσποτα τῶν ὅλων,
κτίστα καὶ πρύτανι τῶν πάντων, ὁ τὸν ἀνθρωπὸν
κόσμον κόσμου ἀναδείξας διὰ Χριστοῦ καὶ νόμον
δοὺς αὐτῷ ἔμφυτον καὶ γραπτὸν πρὸς τὸ ζῆν
αὐτὸν ἐνθέσμως ὡς λογικὸν καὶ ἀμαρτόντι ὑπο-
θήκην δοὺς πρὸς μετάνοιαν τὴν σαυτοῦ ἀγαθό-
τητα, ἐπιδε ἐπὶ τοὺς κεκλικότας σοι αὐχένα ψυ-
χῆς καὶ σώματος· ὅτι οὐ βούλει τὸν θάνατον
τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ἀλλὰ τὴν μετάνοιαν, ὥστε ἀπο-
στρέψαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς
καὶ ζῆν. Ὁ Νινευῖτῶν προσδεξάμενος τὴν με-
τάνοιαν, ὁ θέλων πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι
καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, ὁ τὸν υἱὸν
προσδεξάμενος τὸν καταφαγόντα τὸν βίον αὐτοῦ
ἀσώτως πατρικοῖς σπλάγχνοις διὰ τὴν μετάνοιαν·
αὐτὸς καὶ νῦν πρόσδεξαι τῶν ἱκετῶν σου τὴν
μετάγνωσιν, ὅτι οὐχ ἔστιν ὃς οὐχ ἀμαρτήσεται
σοι· ἐὰν γὰρ ἀνομίας παρατηρήσῃ, Κύριε Κύριε,
τίς ὑποστήσεται; ὅτι παρὰ σοὶ ὁ ἱλασμός ἔστι·
καὶ ἀποκατάστησον αὐτοὺς τῇ ἀγίᾳ σου Ἐκκλη-
σίᾳ ἐν τῇ προτέρᾳ ἀξίᾳ καὶ τιμῇ· διὰ Χριστοῦ
τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν,
(ἐκφώνως) δι' οὖς σοι δόξα καὶ προσκύνησις
ἐν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας.

Λ. Ἀμήν.

Δ. Ἐπολύεσθε, οἱ ἐν μετανοίᾳ.

ΔΕΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΝ

Δ. Μή τις τῶν μὴ δυναμένων προσελθέτω.

"Οσοι πιστοί, κλίνωμεν γόνυ.

Δεηθῶμεν τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Πάντες συντόνως τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ παρακαλέσωμεν.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Ὑπὲρ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς εὔσταθείας τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀγίων Ἐκκλησιῶν δεηθῶμεν· ὅπως ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἀΐδιον καὶ ἀναφαίρετον τὴν ἔαυτοῦ εἰρήνην ἡμῖν παράσχοιτο, ἵνα ἐν πληροφορίᾳ τῆς κατ' εὔσέβειαν ἀρετῆς διατελοῦντας ἡμᾶς συντηρήσῃ.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Ὑπὲρ τῆς ἀγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς ἀπὸ περάτων ἕως περάτων δεηθῶμεν· ὅπως ὁ Κύριος ἀσειστον αὐτὴν καὶ ἀκλυδώνιστον διαφυλάξῃ καὶ διατηρήσῃ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος τεθεμελιωμένην ἐπὶ τὴν πέτραν.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Καὶ ὑπὲρ τῆς ἐνθάδε ἀγίας παροικίας δεηθῶμεν· ὅπως καταξιώσῃ ἡμᾶς ὁ τῶν ὄλων Κύριος ἀνενδότως τὴν ἐπουράνιον αὐτοῦ ἐλπίδα μεταδιώκειν καὶ ἀδιάλειπτον αὐτῷ τῆς δεήσεως ἀποδιδόναι τὴν ὁφειλήν.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

- Δ. Ὅπερ πάσης ἐπισκοπῆς τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τῶν ὀρθοτομούντων τὸν λόγον τῆς ἀληθείας δεηθῶμεν.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Καὶ ὅπερ τοῦ ἐπισκόπου ἡμῶν (δεῖνος) καὶ τῶν παροικιῶν αὐτοῦ δεηθῶμεν· ὅπως ὁ οἰκτίρμων Θεὸς χαρίσηται αὐτὸν τῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ σῶον, ἔντιμον, μακροημερεύοντα καὶ τίμιον αὐτῷ τὸ γῆρας παράσχηται ἐν εὔσεβείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Καὶ ὅπερ τῶν πρεσβυτέρων ἡμῶν δεηθῶμεν· ὅπως ὁ Κύριος ῥύσηται αὐτοὺς ἀπὸ παντὸς ἀτόπου καὶ πονηροῦ πράγματος καὶ σῶον καὶ ἔντιμον τὸ πρεσβυτέριον αὐτοῖς παράσχοι.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Ὅπερ πάσης τῆς ἐν Χριστῷ διακονίας καὶ ὑπηρεσίας δεηθῶμεν· ὅπως ὁ Κύριος ἀμεμπτὸν αὐτοῖς τὴν διακονίαν παράσχηται.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Ὅπερ ἀναγνωστῶν, ψαλτῶν, παρθένων, χηρῶν τε καὶ ὀρφανῶν δεηθῶμεν.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Ὅπερ τῶν ἐν συζυγίαις καὶ τεκνογονίαις δεηθῶμεν· ὅπως ὁ Κύριος τοὺς πάντας αὐτοὺς ἐλεήσῃ.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Ὅπερ εὑνούχων ὁσίως πορευομένων δεηθῶμεν.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Ὅπερ τῶν ἐν ἐγκρατείᾳ καὶ εὐλαβείᾳ δεηθῶμεν.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Ὑπὲρ τῶν καρποφορούντων ἐν τῇ ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ καὶ ποιούντων τοῖς πένησι τὰς ἐλεημοσύνας δεήθωμεν.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Καὶ ὑπὲρ τῶν τὰς θυσίας καὶ τὰς ἀπαρχὰς προσφερόντων Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν δεηθῶμεν. ὅπως ὁ πανάγαθος Θεὸς ἀμείψηται αὐτοὺς ταῖς ἐπουρανίαις αὐτοῦ δωρεαῖς καὶ δῷ αὐτοῖς ἐν τῷ παρόντι ἔκατοντα πλασίονα καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ζωὴν αἰώνιον καὶ χαρίσηται αὐτοῖς ἀντὶ τῶν προσκαίρων τὰ αἰώνια, ἀντὶ τῶν ἐπιγείων τὰ ἐπουράνια.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Ὑπὲρ τῶν νεοφωτίστων ἀδελφῶν ἡμῶν δεηθῶμεν. ὅπως ὁ Κύριος στηρίξῃ αὐτοὺς καὶ βεβαιώσῃ.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Ὑπὲρ τῶν ἐν ἀρρωστίᾳ ἔξεταζομένων ἀδελφῶν ἡμῶν δεηθῶμεν. ὅπως ὁ Κύριος ῥύσηται αὐτοὺς πάσης νόσου καὶ πάσης μαλακίας καὶ σώους ἀποκαταστήσῃ τῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Ὑπὲρ πλεόντων καὶ ὁδοιπορούντων δεηθῶμεν.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Ὑπὲρ τῶν ἐν μετάλλοις καὶ ἔξορίαις καὶ φυλακαῖς καὶ δεσμοῖς ὄντων διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Ὑπὲρ τῶν ἐν πικρᾷ δουλείᾳ καταπονουμένων

δεηθῶμεν.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Ὑπὲρ ἔχθρῶν καὶ μισούντων ἡμᾶς δεηθῶμεν.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Ὑπὲρ τῶν διωκόντων ἡμᾶς διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν· ὅπως ὁ Κύριος πραῦνας τὸν θυμὸν αὐτῶν διασκεδάσῃ τὴν καθ' ἡμῶν ὀργήν.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Ὑπὲρ τῶν ἔξω ὄντων καὶ πεπλανημένων δεηθῶμεν· ὅπως ὁ Κύριος αὐτοὺς ἐπιστρέψῃ.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Τῶν νηπίων τῆς Ἐκκλησίας μνημονεύσωμεν· ὅπως ὁ Κύριος τελειώσας αὐτὰ ἐν τῷ φόβῳ αὐτοῦ, εἰς μέτρον ἡλικίας ἀγάγοι.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Ὑπὲρ ἀλλήλων δεηθῶμεν· ὅπως ὁ Κύριος διατηρήσῃ ἡμᾶς καὶ φυλάξῃ τῇ αὐτοῦ χάριτι εἰς τέλος καὶ ῥύσηται ἡμᾶς τοῦ πονηροῦ καὶ πάντων τῶν σκανδάλων τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν καὶ σώσῃ εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τὴν ἐπουράνιον.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Ὑπὲρ πάσης ψυχῆς χριστιανῆς δεηθῶμεν.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Σῶσον καὶ ἀνάστησον ἡμᾶς, ὁ Θεός, τῷ ἐλέει σου.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Ἐγειρώμεθα· δεηθέντες ἐκτενῶς, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους τῷ ζῶντι Θεῷ διὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ παραθώμεθα.

Λ. Σοί, Κύριε.

I. Ἐπευχόμενος λέγει·

Κύριε παντοκράτορ, ὅψιστε ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν, ἃγιε ἐν ἀγίοις ἀναπαυόμενε, ἀναρχε μόναρχε, ὁ διὰ Χριστοῦ κήρυγμα γνώσεως δοὺς ἡμῖν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς σῆς δόξης καὶ τοῦ δόνοματός σου, οὗ ἐφανέρωσεν ἡμῖν εἰς κατάληψιν· αὐτὸς καὶ νῦν ἔπιδε δι' αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ποίμνιόν σου τοῦτο καὶ λύτρωσαι αὐτὸς πάσης ἀγνοίας καὶ πονηρᾶς πράξεως καὶ δὸς φόβῳ φοβεῖσθαι σε καὶ ἀγάπη ἀγαπᾶν σε καὶ στέλλεσθαι ἀπὸ προσώπου δόξης σου· εὔμενὴς αὐτοῖς γενοῦ καὶ ἵλεως καὶ ἐπήκοος ἐν ταῖς προσευχαῖς αὐτῶν καὶ φύλαξον αὐτοὺς ἀτρέπτους, ἀμέμπτους, ἀνεγκλήτους, ἵνα ὕσιν ἄγιοι σώματι καὶ ψυχῇ, μὴ ἔχοντες σπῖλον ἢ ῥυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ὕσιν ἄρτιοι καὶ μηδεὶς ἐν αὐτοῖς ἢ κολοβὸς ἢ ἀτελής. Ἀρωγέ, δυνατέ, ἀπροσωπόληπτε, γενοῦ ἀντιλήπτωρ τοῦ λαοῦ σου τούτου, διν ἐξελέξω ἐκ μυριάδων, διν ἐξηγόρασας τῷ τιμίῳ τοῦ Χριστοῦ σου αἷματι, προστάτης, ἐπίκουρος, ταμίας, φύλαξ, τεῖχος ἐρυμνότατον, φραγμὸς ἀσφαλείας, ὅτι ἐκ τῆς σῆς χειρὸς οὐδεὶς ἀρπάσαι δύναται· οὐδὲ γάρ ἔστι θεὸς ὕσπερ σὺ ἔτερος, ὅτι ἐν σοὶ ἡ ὑπομονὴ ἡμῶν. Ἀγίασον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου, ὅτι ὁ λόγος ὁ σὸς ἀλήθειά ἔστιν. Ἀπροσχάριστε, ἀπαραλόγιστε, ῥῦσαι αὐτοὺς πάσης νόσου καὶ πάσης μαλακίας, παντὸς παραπτώματος, πάσης ἐπηρείας καὶ ἀπάτης, ἀπὸ φόβου ἔχθροῦ, ἀπὸ

βέλους πετομένου ἡμέρας, ἀπὸ πράγματος ἐν σκότει διαπορευομένου, καὶ καταξίωσον αὐτοὺς τῆς αἰώνιου ζωῆς τῆς ἐν τῷ Χριστῷ σου, τῷ Γίῳ σου τῷ μονογενεῖ, τῷ Θεῷ καὶ Σωτῆρι ἡμῶν,
(ἐκφώνως) δι' οὗ σοι δόξα καὶ σέβας ἐν ἀγίῳ
Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
αἰώνων.

Λ. Ἀμήν.

ΑΣΠΑΣΜΟΣ - ΧΕΡΝΙΨΙΑ

Δ. Πρόσχωμεν.

Ι. Ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν.

Λ. Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

Δ. Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγίῳ.

Καὶ δίδεται ὁ ἀσπασμός.

Λ. Ἐν τῷ δίδεσθαι τὸν ἀσπασμὸν ψάλλεται ὁ στίχος·

Ἄγαπήσω σε, Κύριε, ἡ ἴσχυς μου. Κύριος στερέωμά
μου καὶ καταψυγή μου καὶ ῥύστης μου.

Εἰς δὲ ὑποδιάκονος διδότω ἀπόρρυψιν χειρῶν τοῖς ἰε-
ρεῦσι.

Λ. Ἐν τῷ νίπτεσθαι ψάλλεται ὁ στίχος·

Νίψομαι ἐν ἀθώοις τὰς χεῖράς μου καὶ κυκλώσω τὸ θυ-
σιαστῆριόν σου, Κύριε· τοῦ ἀκοῦσαί με φωνῆς αἰνέσεώς
σου καὶ διηγήσασθαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου.

Κύριε, ἡγάπησα εὐπρέπειαν οἴκου σου καὶ τόπον σκη-
νώματος δόξης σου.

Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΔΩΡΩΝ

Δ. Εὐθὺς μετὰ τὴν χερνιψίαν λέγει·

Μή τις τῶν κατηχουμένων, μή τις τῶν ἀκροωμένων, μή τις τῶν ἀπίστων, μή τις τῶν ἐτεροδόξων.

Οἱ τὴν πρώτην εὐχὴν εὐχόμενοι, προσέλθετε.

Τὰ παιδία προσλαμβάνεσθε, αἱ μητέρες.

Μή τις κατά τινος· μή τις ἐν ὑποκρίσει.

Ὀρθοὶ πρὸς Κύριον μετὰ φόβου καὶ τρόμου ἔστωτες ὅμεν προσφέρειν.

Καὶ οἱ διάκονοι προσάγουσι τὰ δῶρα τῷ Ἱερεῖ πρὸς τὸ Θυσιαστήριον.

Α. Εἰσαγομένων τῶν δώρων ψάλλεται τὸ ἀντίφωνον

"Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε, πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης. Ἀλληλούϊα.

Τίς ἔστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης; Ἀλληλούϊα.

Κύριος κραταιὸς καὶ δυνατός, Κύριος δυνατὸς ἐν πολέμῳ. Ἀλληλούϊα.

"Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε, πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης. Ἀλληλούϊα.

Τίς ἔστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης; Ἀλληλούϊα.

Κύριος τῶν δυνάμεων, αὐτός ἔστιν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης. Ἀλληλούϊα.

Η ΑΓΙΑ ΑΝΑΦΟΡΑ

Μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τῶν δώρων ἐπὶ τοῦ Θυσιαστηρίου, οἱ μὲν διάκονοι ῥιπίζουσιν αὐτά, ὁ δὲ Ἱερεὺς, εὐξάμενος καθ' ἑαυτὸν καὶ ποιήσας τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, λέγει·

I. Ἡ χάρις τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Κυρίου ὑμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ κοινωνία

τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἔστω μετὰ πάντων ὑμῶν.

Λ. Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

Ι. "Ἄνω τὸν νοῦν.

Λ. "Ἐχομεν πρὸς τὸν Κύριον.

Ι. Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ.

Λ. "Ἄξιον καὶ δίκαιον.

Ι. "Ἄξιον ὡς ἀληθῶς καὶ δίκαιον πρὸ πάντων ἀνυμνεῖν σε τὸν ὄντως ὄντα Θεόν, τὸν πρὸ τῶν γενητῶν ὄντα, ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται, τὸν μόνον ἀγέννητον καὶ ἀναρχον καὶ ἀβασίλευτον καὶ ἀδέσποτον, τὸν ἀνενδεῆ, τὸν παντὸς ἀγαθοῦ χορηγόν, τὸν πάσης αἰτίας καὶ γενέσεως κρείττονα, τὸν πάντοτε κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὥσαύτως ἔχοντα, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καθάπερ ἐκ τινος ἀφετηρίας, εἰς τὸ εἶναι παρῆλθεν. Σὺ γάρ εἴς ἡ ἀναρχος γνῶσις, ἡ ἀτδιος δρασις, ἡ ἀγέννητος ἀκοή, ἡ ἀδίδακτος σοφία, ὁ πρῶτος τῇ φύσει καὶ μόνος τῷ εἶναι καὶ κρείττων παντὸς ἀριθμοῦ, ὁ τὰ πάντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγών διὰ τοῦ μονογενοῦς σου Γίου· αὐτὸν δὲ πρὸ πάντων αἰώνων γεννήσας βουλήσει καὶ δυνάμει καὶ ἀγαθότητι ἀμεσιτεύτως, Γίὸν μονογενῆ, Λόγον Θεόν, Σοφίαν ζῶσαν, πρωτότοκον πάσης κτίσεως, ἄγγελον τῆς μεγάλης βουλῆς σου, ἀρχιερέα σόν, βασιλέα δὲ καὶ κύριον πάσης νοητῆς καὶ αἰσθητῆς φύσεως, τὸν πρὸ πάντων, δι' οὗ τὰ πάντα. Σὺ γάρ, Θεὲ αἰώνιε, δι' αὐτοῦ τὰ πάντα πεποίηκας καὶ δι' αὐτοῦ τῆς προσηκούσης προνοίας τὰ ὅλα ἀξιοῖς δι' οὗ γάρ τὸ εἶναι ἐχαρίσω, δι' αὐτοῦ καὶ τὸ εὖ εἶναι ἐδω-

ρήσω· ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ μονογενοῦς Γίοῦ σου, ὁ δι’ αὐτοῦ πρὸ πάντων ποιήσας τὰ χερου-
βίμ καὶ τὰ σεραφίμ, αἰῶνάς τε καὶ στρατιάς,
δυνάμεις τε καὶ ἔξουσίας, ἀρχάς τε καὶ θρόνους,
ἀρχαγγέλους τε καὶ ἀγγέλους, καὶ μετὰ ταῦτα
πάντα ποιήσας δι’ αὐτοῦ τὸν φαινόμενον τοῦτον
κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ. Σὺ γάρ εἶ ὁ τὸν οὐ-
ρανὸν ὡς καμάραν στήσας καὶ ὡς δέρριν ἔκτείνας
καὶ τὴν γῆν ἐπ’ οὐδενὸς ἴδρυσας γνώμη μόνη· ὁ
πήξας στερέωμα καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν κατα-
σκευάσας· ὁ ἔξαγαγὼν φῶς ἐκ θησαυρῶν καὶ τῇ
τούτου συστολῇ ἐπαγαγὼν τὸ σκότος εἰς ἀνά-
παυλαν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ κινουμένων ζῷων·
ὁ τὸν ἥλιον τάξας εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας ἐν οὐρα-
νῷ καὶ τὴν σελήνην εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτὸς καὶ τὸν
χορὸν τῶν ἀστέρων ἐν οὐρανῷ καταγράψας εἰς
αἰνον τῆς σῆς μεγαλοπρεπείας· ὁ ποιήσας ὕδωρ
πρὸς πόσιν καὶ κάθαρσιν, ἀέρα ζωτικὸν πρὸς
εἰσπνοὴν καὶ ἀναπνοὴν καὶ φωνῆς ἀπόδοσιν διὰ
γλώττης πληττούσης τὸν ἀέρα καὶ ἀκοὴν συν-
εργουμένην ὑπ’ αὐτοῦ ὡς ἐπαίειν εἰσδεχομένην
τὴν προσπίπτουσαν αὐτῇ λαλιάν· ὁ ποιήσας πῦρ
πρὸς σκότους παραμυθίαν, πρὸς ἐνδείας ἀναπλή-
ρωσιν καὶ τὸ θερμαίνεσθαι ἡμᾶς καὶ φωτίζεσθαι
ὑπ’ αὐτοῦ· ὁ τὴν μεγάλην θάλασσαν χωρίσας
τῆς γῆς καὶ τὴν μὲν ἀναδείξας πλωτήν, τὴν δὲ
ποσὶ βάσιμον ποιήσας καὶ τὴν μὲν ζῷοις μικροῖς
καὶ μεγάλοις πληθύνας, τὴν δὲ ἡμέροις καὶ ἀτι-
θάσοις πληρώσας, φυτοῖς τε διαφόροις στέψας
καὶ βοτάναις στεφανώσας καὶ ἄνθεσι καλλύνας

καὶ σπέρμασι πλουτίσας· ὁ συστησάμενος ἄβυσ-
σον καὶ μέγα κύτος αὐτῇ περιθείς, ἀλμυρῶν ὑδά-
των σεσωρευμένα πελάγη, περιφράξας δὲ αὐτὴν
πύλαις ἄμμου λεπτοτάτης· ὁ πνεύμασι ποτὲ μὲν
αὐτὴν κορυφῶν εἰς ὁρέων μέγεθος, ποτὲ δὲ στρων-
νύων αὐτὴν εἰς πεδίον καὶ ποτὲ μὲν ἐκμαίνων
χειμῶνι, ποτὲ δὲ πραῦνων γαλήνῃ, ὡς ναυσιπό-
ροις πλωτῆρσιν εὔκολον εἶναι πρὸς πορείαν· ὁ
ποταμοῖς διαζώσας τὸν ὑπὸ σοῦ διὰ Χριστοῦ
γενόμενον κόσμον καὶ χειμάρροις ἐπικλύσας καὶ
πηγαῖς ἀενάοις μεθύσας, ὅρεσι δὲ περισφίγξας
εἰς ἔδραν ἀτρεμῇ γῆς ἀσφαλεστάτην. Ἐπλήρω-
σας γάρ σου τὸν κόσμον καὶ διεκόσμησας αὐτὸν
βιοτάναις εύόσμοις καὶ ιασίμοις, ζώοις πολλοῖς
καὶ διαφόροις, ἀλκίμοις καὶ ἀσθενεστέροις, ἐδω-
δίμοις καὶ ἐνεργοῖς, ἡμέροις καὶ ἀτιθάσοις, ἐρ-
πετῶν συριγμοῖς, πτηνῶν ποικίλων κλαγγαῖς,
ἐνιαυτῶν κύκλοις, μηνῶν καὶ ἡμερῶν ἀριθμοῖς,
τροπῶν τάξεσι, νεφῶν ὁμβριοτόκων διαδρομαῖς,
εἰς καρπῶν γονὰς καὶ ζῷων σύστασιν, σταθμὸν
ἀνέμων διαπνεόντων, ὅτε προσταχθῶσι παρὰ σοῦ,
τῶν φυτῶν καὶ τῶν βοτανῶν τὸ πλῆθος. Καὶ
οὐ μόνον τὸν κόσμον ἐδημιούργησας, ἀλλὰ καὶ
τὸν κοσμοπολίτην ἄνθρωπον ἐν αὐτῷ ἐποίησας,
κόσμου κόσμον ἀναδείξας. Εἴπας γὰρ τῇ σῇ Σο-
φίᾳ «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμε-
τέρων καὶ καθ' ὅμοιώσιν καὶ ἀρχέτωσαν τῶν
ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐ-
ρανοῦ». Διὸ καὶ πεποίηκας αὐτὸν ἐκ ψυχῆς ἀθα-
νάτου καὶ σώματος σκεδαστοῦ, τῆς μὲν ἐκ τοῦ μὴ

όντος, τοῦ δὲ ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων· καὶ δέδωκας αὐτῷ κατὰ μὲν τὴν ψυχὴν τὴν λογικὴν διάγνωσιν, εὔσεβείας καὶ ἀσεβείας διάκρισιν, δικαίου καὶ ἀδίκου παρατήρησιν, κατὰ δὲ τὸ σῶμα τὴν πένταθλον ἔχαρίσω αἰσθησιν καὶ τὴν μεταβατικὴν κίνησιν. Σὺ γάρ, Θεὲ παντοκράτορ, διὰ Χριστοῦ παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολὰς ἐφύτευσας παντοίων φυτῶν ἐδωδίμων κόσμῳ καὶ ἐν αὐτῷ, ὡς ἀν ἐν ἐστίᾳ πολυτελεῖ, εἰσήγαγες αὐτόν, καὶ τῷ ποιεῖν νόμον δέδωκας αὐτῷ ἔμφυτον, ὅπως οἴκοθεν καὶ παρ' ἑαυτοῦ ἔχοι τὰ σπέρματα τῆς θεογνωσίας. Εἰσαγαγὼν δὲ εἰς τὸν τῆς τρυφῆς παράδεισον, πάντων μὲν ἀνῆκας αὐτῷ τὴν ἔξουσίαν πρὸς μετάληψιν, ἐνὸς δὲ μόνου τὴν γεῦσιν ἀπεῖπας ἐπ' ἐλπίδι κρειττόνων, ἵνα, ἐὰν φυλάξῃ τὴν ἐντολὴν, μισθὸν ταύτης τὴν ἀθανασίαν κομίσηται. Ἀμελήσαντα δὲ τῆς ἐντολῆς καὶ γευσάμενον ἀπηγορευμένου καρποῦ ἀπάτη ὄφεως καὶ συμβουλίᾳ γυναικός, τοῦ μὲν παραδείσου δικαίως ἔξώσας αὐτόν, ἀγαθότητι δὲ εἰς τὸ παντελές ἀπολλύμενον οὐχ ὑπερεῖδες, σὸν γάρ ἦν δημιούργημα, ἀλλὰ καθυποτάξας αὐτῷ τὴν κτίσιν, δέδωκας αὐτῷ οἰκείοις ἴδρωσι καὶ πόνοις πορίζειν ἑαυτῷ τὴν τροφήν, σοῦ πάντα φύοντος καὶ αὔξοντος καὶ πεπαίνοντος· χρόνῳ δὲ πρὸς ὀλίγον αὐτὸν κοιμίσας ὄρκῳ εἰς παλιγγενεσίαν ἐκάλεσας, ὅρον θανάτου λύσας, ζωὴν ἐξ ἀναστάσεως ἐπηγγείλω. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ εἰς πλῆθος ἀναρίθμητον χέας, τοὺς ἐμμείναντάς σοι ἐδόξασας, τοὺς δὲ ἀποστάντας

σου ἐκόλασσας, καὶ τοῦ μὲν "Αβελ ὡς ὁσίου προσδεξάμενος τὴν θυσίαν, τοῦ δὲ ἀδελφοκτόνου Κάϊν ἀποστραφεὶς τὸ δῶρον ὡς ἐναγοῦς· καὶ πρὸς τούτους τὸν Σὴθ καὶ τὸν Ἐνώς προσελάβου καὶ τὸν Ἐνώχ μετατέθεικας. Σὺ γάρ εἶ ὁ δημιουργὸς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς ζωῆς χορηγὸς καὶ τῆς ἐνδείας πληρωτῆς καὶ τῶν νόμων δοτήρ καὶ τῶν φυλαττόντων αὐτοὺς μισθαποδότης καὶ τῶν παραβαινόντων αὐτοὺς ἔκδικος· ὁ τὸν μέγαν κατακλυσμὸν ἐπαγγάγων τῷ κόσμῳ διὰ πλῆθος τῶν ἀσεβησάντων καὶ τὸν δίκαιον Νῶε ρύσαμενος ἐκ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐν λάρνακι σὺν δκτῷ ψυχαῖς, τέλος μὲν τῶν παρωχηκότων, ἀρχὴν δὲ τῶν μελλόντων ἐπιγίνεσθαι· ὁ τὸ φοβερὸν πῦρ κατὰ τῆς σοδομηνῆς πενταπόλεως ἔξαψας καὶ γῆν καρποφόρον εἰς ἄλμην θέμενος ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ καὶ τὸν ὅσιον Λώτ ἔξαρπάσας ἐμπρησμοῦ. Σὺ εἶ ὁ τὸν Ἀβραὰμ ρύσαμενος προγονικῆς ἀσεβείας καὶ κληρονόμον τοῦ κόσμου καταστήσας καὶ ἐμφανίσας αὐτῷ τὸν Χριστόν σου· ὁ τὸν Μελχισεδὲκ ἀρχιερέα σῆς λατρείας προχειρισάμενος· ὁ τὸν πολύτλαν θεράποντά σου Ἰὼβ νικητὴν τοῦ ἀρχεκάου ὅφεως ἀναδείξας· ὁ τὸν Ἰσαὰκ ἐπαγγελίας υἱὸν ποιησάμενος· ὁ τὸν Ἰακὼβ πατέρα δώδεκα παίδων καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ εἰς πλῆθος χέας καὶ εἰσαγγάγων εἰς Αἴγυπτον ἐν ἑβδομήκοντα πέντε ψυχαῖς. Σὺ, Κύριε, τὸν Ἰωσὴφ οὐχ ὑπερεῖδες, ἀλλὰ μισθὸν τῆς διὰ σὲ σωφροσύνης ἔδωκας αὐτῷ τὸ τῶν Αἴγυπτίων ἀρχειν. Σὺ, Κύριε, Ἐβραίους ὑπὸ Αἴγυπτίων καταπονουμένους οὐ

περιεῖδες διὰ τὰς πρὸς τοὺς πατέρας αὐτῶν ἐπαγ-
γελίας, ἀλλ' ἐρρύσω, κολάσας Αἰγυπτίους. Πα-
ραφθειράντων δὲ τῶν ἀνθρώπων τὸν φυσικὸν
νόμον καὶ τὴν κτίσιν ποτὲ μὲν αὐτόματον νομι-
σάντων, ποτὲ δὲ πλεῖον ἢ δεῖ τιμησάντων καὶ
σοὶ τῷ Θεῷ τῶν πάντων συνταττόντων, οὐκ εἴα-
σας πλανᾶσθαι, ἀλλὰ ἀναδείξας τὸν ἄγιόν σου
θεράποντα Μωυσῆν, δι’ αὐτοῦ πρὸς βοήθειαν τοῦ
φυσικοῦ τὸν γραπτὸν νόμον δέδωκας καὶ τὴν
κτίσιν ἔδειξας σὸν ἔργον εἶναι, τὴν δὲ πολύθεον
πλάνην ἔξωρισας· τὸν Ἀαρὼν καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ
ἱερατικῇ τιμῇ ἐδόξασας, Ἐβραίους ἀμαρτόντας
ἐκόλασας, ἐπιστρέφοντας ἐδέξω· τοὺς Αἰγυπτίους
δεκαπλήγω ἐτιμωρήσω, θάλασσαν διελών Ἰσραη-
λίτας διεβίβασας, Αἰγυπτίους ἐπιδιώξαντας ὑπο-
βρυχίους ἀπώλεσας, ξύλῳ πικρὸν ὕδωρ ἐγλύκανας,
ἐκ πέτρας ἀκροτόμου ὕδωρ ἀνέχεας, ἐξ οὐρανοῦ
τὸ μάννα ὕσας, τροφὴν ἐξ ἀέρος ὁρτυγομήτραν,
στῦλον πυρὸς τὴν νύκτα πρὸς φωτισμὸν καὶ στῦ-
λον νεφέλης ἡμέρας πρὸς σκιασμὸν θάλπους. Τὸν
Ἰησοῦν στρατηγὸν ἀναδείξας, ἐπτὰ ἔθνη Χανα-
ναίων δι’ αὐτοῦ καθεῖλες, Ἰορδάνην διέρρηξας,
τοὺς ποταμούς Ἡθὰμ ἔξήρανας, τείχη κατέρρη-
ξας ὅνευ μηχανημάτων καὶ χειρὸς ἀνθρωπίνης.
‘Ὕπερ πάντων σοι ἡ δόξα, δέσποτα παντοκράτορ.
Σὲ προσκυνοῦσιν ἀνάριθμοι στρατιαὶ ἀγγέλων,
ἀρχαγγέλων, θρόνων, κυριοτήτων, ἀρχῶν, ἔξου-
σιῶν, δυνάμεων, στρατιῶν αἰωνίων, τὰ χερουβίμ
καὶ τὰ ἔξαπτέρυγα σεραφίμ, ταῖς μὲν δυσὶ κα-
τακαλύπτοντα τοὺς πόδας, ταῖς δὲ δυσὶ τὰς κε-

φαλάς, ταῖς δὲ δυσὶ πετόμενα,

(ἐκφώνως) καὶ λέγοντα ἄμα χιλίαις χιλιάσιν ἀρχαγγέλων καὶ μυρίαις μυριάσιν ἀγγέλων, ἀκαταπαύστως καὶ ἀσιγήτως βοώσαις.

- Λ. «"Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος, Κύριος Σαβαώθ, πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ· εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν».
- Ι. "Ἄγιος γὰρ εἴς ὡς ἀληθῶς καὶ πανάγιος, ὕψιστος καὶ ὑπερυψούμενος εἰς τοὺς αἰῶνας. "Ἄγιος δὲ καὶ ὁ μονογενής σου Γίός, ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὃς εἰς πάντα ὑπηρετησάμενός σοι τῷ Θεῷ αὐτοῦ καὶ Πατρὶ εἴς τε δημιουργίαν διάφορον καὶ πρόνοιαν κατάληλον, οὐ περιεῖδε τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπολλύμενον, ἀλλὰ μετὰ φυσικὸν νόμον, μετὰ νομικὴν παραίνεσιν, μετὰ προφητικούς ἐλέγχους καὶ τὰς τῶν ἀγγέλων ἐπιστασίας (παραφθειρόντων σὺν τῷ θετῷ καὶ τὸν φυσικὸν νόμον καὶ τῆς μνήμης ἐκβαλλόντων τὸν κατακλυσμόν, τὴν ἐκπύρωσιν, τὰς κατ' Αἴγυπτίων πληγάς, τὰς κατὰ Παλαιστινῶν σφαγάς, καὶ μελλόντων ὅσον οὐδέπω ἀπόλλυσθαι πάντων), εὐδόκησεν αὐτὸς γνώμῃ σῇ ὁ δημιουργὸς ἀνθρώπου ἀνθρωπος γενέσθαι, ὁ νομοθέτης ὑπὸ νόμους, ὁ ἀρχιερεὺς Ἱερεῖον, ὁ ποιμὴν πρόβατον· καὶ ἔξευμενίσατό σε τὸν ἐαυτοῦ Θεὸν καὶ Πατέρα καὶ τῷ κόσμῳ κατήλλαξε καὶ τῆς ἐπικειμένης ὀργῆς τοὺς πάντας ἡλευθέρωσε γενόμενος ἐκ παρθένου, γενόμενος ἐν σαρκὶ ὁ Θεὸς Λόγος, ὁ ἀγαπητὸς Γίός, ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως, κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ ὑπ' αὐτοῦ προρ-

ρηθείσας προφητείας, ἐκ σπέρματος Δαυὶδ καὶ Ἀβραάμ, φυλῆς Ἰουδα. Καὶ γέγονεν ἐν μήτρᾳ παρθένου ὁ διαπλάσσων πάντας τοὺς γεννωμένους καὶ ἐσαρκώθη ὁ ἄσαρχος, ὁ ἀχρόνως γεννηθεὶς ἐν χρόνῳ γεγέννηται· πολιτευσάμενος ὁσίως καὶ παιδεύσας ἐνθέσμως, πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἔξ ἀνθρώπων ἀπελάσας, σημεῖά τε καὶ τέρατα ἐν τῷ λαῷ ποιήσας, τροφῆς καὶ ποτοῦ καὶ ὑπνου μεταλαβὼν ὁ τρέφων πάντας τοὺς χρήζοντας τροφῆς καὶ ἐμπιπλῶν πᾶν ζῷον εὐδοκίας, ἐφανέρωσέ σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀγνοοῦσιν αὐτό, τὴν ἄγνοιαν ἐφυγάδευσε, τὴν εὔσεβειαν ἀνεζωπύρωσε, τὸ θέλημά σου ἐπλήρωσε, τὸ ἔργον ὃ ἔδωκας αὐτῷ ἐτελείωσε. Καὶ ταῦτα πάντα κατορθώσας, χερσὶν ἀνόμων κατασχεθεὶς Ἱερέων καὶ ἀρχιερέων ψευδωνύμων καὶ λαοῦ παρανόμου, προδοσίᾳ τοῦ τὴν κακίαν νοσήσαντος καὶ πολλὰ παθῶν ὑπ’ αὐτῶν καὶ πᾶσαν ἀτιμίαν ὑποστὰς σῇ συγχωρήσει, παραδοθεὶς Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι καὶ κριθεὶς ὁ κριτὴς καὶ κατακριθεὶς ὁ σωτήρ, σταυρῷ προσηλώθη ὁ ἀπαθὴς καὶ ἀπέθανεν ὁ τῇ φύσει ἀθάνατος καὶ ἐτάφη ὁ ζωοποιός, ἵνα πάθους λύσῃ καὶ θανάτου ἔξέληται τούτους, δι’ οὓς παρεγένετο, καὶ ῥήξῃ τὰ δεσμὰ τοῦ διαβόλου καὶ ῥύσηται τοὺς ἀνθρώπους ἐκ τῆς ἀπάτης αὐτοῦ· καὶ ἀνέστῃ ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας συνδιατρίψας τοῖς μαθηταῖς, ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανούς καὶ ἐκαθέσθη ἐκ δεξιῶν σου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς αὐτοῦ.

Μεμνημένοι οὖν ὅν δι’ ἡμᾶς ὑπέμεινεν, εὐχα-

ριστοῦμέν σοι, Θεὲ παντοκράτορ, οὐχ ὅσον ὀφείλομεν ἀλλ’ ὅσον δυνάμεθα, καὶ τὴν διάταξιν αὐτοῦ πληροῦμεν. Ἐν ᾧ γὰρ νυκτὶ παρεδίδοτο, λαβὼν ἄρτον ταῖς ἀγίαις καὶ ἀμώμοις αὐτοῦ χερσὶ καὶ ἀναβλέψας πρὸς σὲ τὸν Θεὸν αὐτοῦ καὶ Πατέρα καὶ κλάσας, ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς εἰπών·

(ἐκφώνως) «Τοῦτο τὸ μυστήριον τῆς καινῆς διαθήκης. Λάβετε ἐξ αὐτοῦ, φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου τὸ περὶ πολλῶν θρυπτόμενον εἰς ἄφεσιν ἀμαρτιῶν».

Λ. Ἀμήν.

I. Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον κεράσας ἐξ οἴνου καὶ ὕδατος καὶ ἀγιάσας, ἐπέδωκεν αὐτοῖς λέγων·

(ἐκφώνως) «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ περὶ πολλῶν ἔκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἀμαρτιῶν».

Λ. Ἀμήν.

I. «Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· ὅσάκις γὰρ ἀν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ πίνητε τὸ ποτήριον τοῦτο, τὸν θάνατον τὸν ἐμὸν καταγγέλλετε ἀχρις ἀν ἔλθω».

Μεμνημένοι τοίνυν τοῦ πάθους αὐτοῦ καὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως καὶ τῆς εἰς οὐρανοὺς ἐπανόδου καὶ τῆς μελλούσης αὐτοῦ δευτέρας παρουσίας, ἐν ᾧ ἔρχεται μετὰ δόξης καὶ δυνάμεως κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, προσφέρομέν σοι τῷ βασιλεῖ καὶ Θεῷ κατὰ τὴν αὐτοῦ διάταξιν τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο, εὐχαριστοῦντές σοι δι’ αὐτοῦ ἐφ’ οὓς κατηξίωσας

ἡμᾶς ἔστάναι ἐνώπιόν σου καὶ ἴερατεύειν σοι,
καὶ ἀξιοῦμέν σε ὅπως εὔμενῶς ἐπιβλέψης ἐπὶ¹
τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα ἐνώπιόν σου, σὺ ὁ
ἀνενδεής Θεός, καὶ εὐδοκήσῃς ἐπ' αὐτοῖς εἰς
τιμὴν τοῦ Χριστοῦ σου καὶ καταπέμψῃς τὸ ἄγιόν
σου Πνεῦμα ἐπὶ τὴν θυσίαν ταύτην, τὸν μάρτυρα
τῶν παθημάτων τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ὅπως ἀπο-
φήνῃ τὸν ἄρτον τοῦτον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου
καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου.
ἴνα οἱ μεταλαβόντες αὐτοῦ βεβαιωθῶσι πρὸς εὐ-
σέβειαν, ἀφέσεως ἀμαρτημάτων τύχωσι, τοῦ δια-
βόλου καὶ τῆς πλάνης αὐτοῦ ῥυσθῶσι, Πνεύμα-
τος ἀγίου πληρωθῶσιν, ἀξιοι τοῦ Χριστοῦ σου
γένωνται, ζωῆς αἰωνίου τύχωσι, σοῦ καταλλα-
γέντος αὐτοῖς, δέσποτα παντοκράτορ.

"Ετι δεόμεθά σου, Κύριε, καὶ ὑπὲρ τῆς ἀγίας
σου Ἐκκλησίας τῆς ἀπὸ περάτων ἔως περάτων,
ἥν περιεποιήσω τῷ τιμίῳ αἷματι τοῦ Χριστοῦ
σου, ὅπως αὐτὴν διαφυλάξῃς ἀσειστον καὶ ἀκλυ-
δώνιστον ἄχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, καὶ
ὑπὲρ πάσης ἐπισκοπῆς τῆς ὁρθοτομούσης τὸν
λόγον τῆς ἀληθείας.

"Ετι παρακαλοῦμέν σε καὶ ὑπὲρ τῆς ἐμῆς τοῦ
προσφέροντός σοι οὐδενίας καὶ ὑπὲρ παντὸς τοῦ
πρεσβυτερίου, ὑπὲρ τῶν διακόνων καὶ παντὸς
τοῦ κλήρου, ίνα πάντας σοφίσας Πνεύματος ἀγίου
πληρώσῃς.

"Ετι παρακαλοῦμέν σε, Κύριε, ὑπὲρ τοῦ βα-
σιλέως καὶ τῶν ἐν ὑπεροχῇ καὶ παντὸς τοῦ στρα-
τοπέδου, ίνα εἰρηνεύωνται τὰ πρὸς ἡμᾶς, ὅπως

ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ὁμονοίᾳ διάγοντες τὸν πάντα χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν, δοξάζωμέν σε διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς ἐλπίδος ἡμῶν.

"Ετι προσφέρομέν σοι καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐαρεστησάντων σοι ἀγίων, πατριαρχῶν, προφητῶν, δικαίων, ἀποστόλων, μαρτύρων, ὅμολογητῶν, ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων, διακόνων, ὑποδιακόνων, ἀναγνωστῶν, ψαλτῶν, παρθένων, χηρῶν, λαϊκῶν καὶ πάντων ὃν αὐτὸς ἐπίστασαι τὰ ὄνόματα.

"Ετι προσφέρομέν σοι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τούτου, ἵνα ἀναδείξῃς αὐτὸν εἰς ἔπαινον τοῦ Χριστοῦ σου βασίλειον ἱεράτευμα, ἔθνος ἀγιον· ὑπὲρ τῶν ἐν παρθενίᾳ καὶ ἀγνείᾳ, ὑπὲρ τῶν χηρῶν τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὲρ τῶν ἐν σεμνοῖς γάμοις καὶ τεκνογονίαις, ὑπὲρ τῶν νηπίων τοῦ λαοῦ σου, ὅπως μηδένα ἡμῶν ἀπόβλητον ποιήσῃς.

"Ετι ἀξιοῦμέν σε καὶ ὑπὲρ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῶν ἐνοικούντων, ὑπὲρ τῶν ἐν ἀρρωστίαις, ὑπὲρ τῶν ἐν πικρῷ δουλείᾳ, ὑπὲρ τῶν ἐν ἐξορίαις, ὑπὲρ τῶν ἐν δημεύσει, ὑπὲρ πλεόντων καὶ ὁδοιπορούντων, ὅπως πάντων ἐπίκουρος γένη, πάντων βοηθὸς καὶ ἀντιλήπτωρ.

"Ετι παρακαλοῦμέν σε ὑπὲρ τῶν μισούντων ἡμᾶς καὶ διωκόντων ἡμᾶς διὰ τὸ ὄνομά σου, ὑπὲρ τῶν ἔξω ὅντων καὶ πεπλανημένων, ὅπως ἐπιστρέψῃς αὐτοὺς εἰς ἀγαθὸν καὶ τὸν θυμὸν αὐτῶν πραΐνῃς.

"Ετι παρακαλοῦμέν σε καὶ ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπὲρ τῶν χειμαζομένων

ὅπὸ τοῦ ἀλλοτρίου καὶ ὑπὲρ τῶν ἐν μετανοίᾳ
ἀδελφῶν ἡμῶν, ὅπως τοὺς μὲν τελειώσης ἐν τῇ
πίστει, τοὺς δὲ καθαρίσῃς ἐκ τῆς ἐνεργείας τοῦ πο-
νηροῦ, τῶν δὲ τὴν μετάνοιαν προσδέξῃ καὶ συγχω-
ρήσῃς καὶ αὐτοῖς καὶ ἡμῖν τὰ παραπτώματα ἡμῶν.

"Ετι προσφέρομέν σοι καὶ ὑπὲρ τῆς εὔκρα-
σίας τοῦ ἀέρος καὶ τῆς εύφορίας τῶν καρπῶν,
ὅπως ἀνελλιπῶς μεταλαμβάνοντες τῶν παρὰ σοῦ
ἀγαθῶν, αἰνῶμέν σε ἀπαύστως τὸν διδόντα τρο-
φὴν πάση σαρκί.

"Ετι παρακαλοῦμέν σε καὶ ὑπὲρ τῶν δι' εὔλο-
γον αἰτίαν ἀπόντων, ὅπως ἀπαντας ἡμᾶς δια-
τηρήσας ἐν τῇ εὔσεβείᾳ ἐπισυναγάγῃς ἐν τῇ βα-
σιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ σου, τοῦ Θεοῦ πάσης αἰσθη-
τῆς καὶ νοητῆς φύσεως, τοῦ βασιλέως ἡμῶν,
ἀτρέπτους, ἀμέμπτους, ἀνεγκλήτους.

(ἐκφώνως) "Οτι σοὶ πᾶσα δόξα, σέβας καὶ
εὐχαριστία, τιμὴ καὶ προσκύνησις τῷ Πατρὶ
καὶ τῷ Γίῳ καὶ τῷ ἄγίῳ Πνεύματι καὶ νῦν καὶ
ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀνελλιπεῖς καὶ ἀτελευτήτους αἰ-
ῶνας τῶν αἰώνων.

Λ. Ἀμήν.

Ι. Ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

Λ. Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

ΔΙΠΤΥΧΑ - ΔΕΗΣΕΙΣ ΠΡΟ Θ. ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Δ. "Ετι καὶ ἔτι δεηθῶμεν τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Χριστοῦ
αὐτοῦ.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

- Δ. Υπέρ τοῦ δώρου τοῦ προσκομισθέντος Κυρίω
τῷ Θεῷ δεηθῶμεν ὅπως ὁ ἀγαθὸς Θεὸς προσ-
δέξηται αὐτὸς διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ Χριστοῦ
αὐτοῦ εἰς τὸ ἐπουράνιον αὐτοῦ θυσιαστήριον εἰς
ὅσμὴν εὐωδίας.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Υπέρ τῆς Ἑκκλησίας ταύτης καὶ τοῦ λαοῦ δεη-
θῶμεν.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Υπέρ πάσης ἐπισκοπῆς, παντὸς πρεσβυτερίου,
πάσης τῆς ἐν Χριστῷ διακονίας καὶ ὑπηρεσίας,
παντὸς τοῦ πληρώματος τῆς Ἑκκλησίας δεηθῶμεν,
ὅπως ὁ Κύριος πάντας διατηρήσῃ καὶ διαφυλάξῃ.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Υπέρ βασιλέων καὶ τῶν ἐν ὑπεροχῇ δεηθῶμεν,
ἴνα εἰρηνεύωνται τὰ πρὸς ἡμᾶς, ὅπως ἡρεμον
καὶ ἡσύχιον βίον ἔχοντες, διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐ-
σεβείᾳ καὶ σεμνότητι.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Τῶν ἀγίων μαρτύρων μνημονεύσωμεν, ὅπως κοι-
νωνοὶ γενέσθαι τῆς ἀθλήσεως αὐτῶν καταξιω-
θῶμεν.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Υπέρ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυσαμένων δεηθῶμεν.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Υπέρ τῆς εὐκρασίας τῶν ἀέρων καὶ τελεσφορίας
τῶν καρπῶν δεηθῶμεν.
- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
- Δ. Υπέρ τῶν νεοφωτίστων δεηθῶμεν, ὅπως βε-
βαιωθῶσιν ἐν τῇ πίστει.

- Λ. Κύριε, ἐλέησον.
 Δ. Πάντες ὑπὲρ ἀλλήλων παρακαλέσωμεν.
 Λ. Κύριε, ἐλέησον.
 Δ. Ἀνάστησον ἡμᾶς, ὁ Θεός, τῇ χάριτί σου.
 Λ. Κύριε, ἐλέησον.
 Δ. Ἀναστάντες, ἔστι τῷ Θεῷ διὰ τοῦ Χριστοῦ
αὐτοῦ παραθώμεθα.
 Λ. Σοί, Κύριε.

I. Τὴν εὐχὴν

‘Ο Θεὸς ὁ μέγας καὶ μεγαλώνυμος, ὁ μέγας
τῇ βουλῇ καὶ κραταιός τοῖς ἔργοις, ὁ Θεὸς καὶ
Πατὴρ τοῦ ἀγίου παιδός σου Ἰησοῦ τοῦ Σω-
τῆρος ἡμῶν, ἐπίβλεψον ἐφ’ ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὸ ποί-
μνιόν σου τοῦτο, δι’ αὐτοῦ ἐξελέξω εἰς δόξαν
τοῦ ὀνόματός σου καὶ ἀγιάσας ἡμῶν τὸ σῶμα
καὶ τὴν ψυχήν, καταξίωσον καθαροὺς γενομένους
ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος
τυχεῖν τῶν προκειμένων ἀγαθῶν καὶ μηδένα
ἡμῶν ἀνάξιον κρίνης, ἀλλὰ βοηθὸς ἡμῶν γενοῦ,
ἀντιλήπτωρ, ὑπερασπιστής διὰ τοῦ Χριστοῦ σου,
(ἐκφώνως) μεθ’ οὖ σοὶ δόξα, τιμή, αἶνος,
δοξολογία, εὐχαριστία καὶ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι
εἰς τοὺς αἰῶνας.

Λ. Ἀμήν.

ΤΡΙΩΝ ΕΥΧΩΝ

- Δ. Πρόσχωμεν.
 Ι. Τὰ ἄγια τοῖς ἄγιοις.
 Λ. Εἷς ἄγιος, εἷς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δό-

ξαν Θεοῦ Πατρός, εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν.

Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνῃ, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίᾳ.

Ωσαννὰ τῷ υἱῷ Δαυΐδ, εὐλογημένος ὁ ἔρχομενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.

Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν· ὄσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.

Θ. KOINONIA

Καὶ μετὰ τοῦτο μελίζει ὁ Ἱερεὺς τὸν ἄγιον ἄρτον καὶ μεταλαμβάνουσιν οἱ κληρικοὶ καὶ πᾶς ὁ λαὸς κατὰ τάξιν.

Καὶ ὁ Ἱερεὺς δίδων τὴν προσφορὰν λέγει· Σῶμα Χριστοῦ.

Καὶ ὁ δεχόμενος λέγει· Ἀμήν.

Ο δὲ διάκονος κατέχων τὸ ποτήριον καὶ ἐπιδιδοὺς λέγει· Αἷμα Χριστοῦ, ποτήριον ζωῆς.

Καὶ ὁ πίνων λέγει· Ἀμήν.

Α. Ἐν δὲ τῷ μεταλαμβάνειν ψάλλεται ὁ λγ' ψαλμὸς

Εὐλογήσω τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ, διὰ παντὸς ἡ αἴνεσις αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου.

Ἐν τῷ Κυρίῳ ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχή μου· ἀκουσάτωσαν πραεῖς καὶ εὐφρανθήτωσαν.

Μεγαλύνατε τὸν Κύριον σὺν ἐμοὶ καὶ ὑψώσωμεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτό.

Ἐξεζήτησα τὸν Κύριον καὶ ἐπήκουσέ μου καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεών μου ἐρρύσατό με.

Προσέλθετε πρὸς αὐτὸν καὶ φωτίσθητε καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχυνθῆ.

Οὗτος ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε καὶ ὁ Κύριος εἰσ-

ήκουσεν αὐτοῦ καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτοῦ ἔσωσεν αὐτόν.

Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν καὶ ρύσεται αὐτούς.

Γεύσασθε καὶ ἴδετε, ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος μακάριος ἀνήρ, δις ἐλπίζει ἐπ' αὐτόν.

Φοβήθητε τὸν Κύριον πάντες οἱ ἄγιοι αὐτοῦ, ὅτι οὐκ ἔστιν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.

Πλούσιοι ἐπτώχευσαν καὶ ἐπείνασαν, οἱ δὲ ἐκζητοῦντες τὸν Κύριον οὐκ ἐλαττωθήσονται παντὸς ἀγαθοῦ.

Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου, φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς.

Τίς ἔστιν ἀνθρωπος ὁ θέλων ζωῆν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἴδειν ἀγαθάς;

Παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ καὶ χείλη σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον.

"Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποίησον ἀγαθόν· ζήτησον εἰρήνην καὶ δίωξον αὐτήν.

'Οφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους καὶ ὕτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν.

Πρόσωπον δὲ Κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας κακά, τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν.

'Εκέκραξαν οἱ δίκαιοι καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτῶν καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτῶν ἐρρύσατο αὐτούς.

'Εγγὺς Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τὴν καρδίαν καὶ τοὺς ταπεινοὺς τῷ πνεύματι σώσει.

Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ρύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος.

Φυλάσσει Κύριος πάντα τὰ ὅστα αὐτῶν, ἐν
ἐξ αὐτῶν οὐ συντριβήσεται.

Θάνατος ἀμαρτωλῶν πονηρὸς καὶ οἱ μισοῦν-
τες τὸν δίκαιον πλημμελήσουσι.

Λυτρώσεται Κύριος ψυχὰς δούλων αὐτοῦ καὶ
οὐ μὴ πλημμελήσουσι πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπ'
αὐτόν.

Δόξα Πατρὶ καὶ Γῆς καὶ ἀγίῳ Πνεύματι.

Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-
νων· ἀμήν.

Καὶ ὅταν πάντες μεταλάβωσι καὶ πᾶσαι, λαβόντες οἱ
διάκονοι τὰ περισσεύσαντα εἰσφέρουσιν εἰς τὰ παστο-
φόρια.

Η ΕΣΧΑΤΗ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ

Δ. Μεταλαβόντες τοῦ τιμίου σώματος καὶ τοῦ τι-
μίου αἵματος τοῦ Χριστοῦ εὐχαριστήσωμεν τῷ
καταξιώσαντι ἡμᾶς μεταλαβεῖν τῶν ἀγίων αὐτοῦ
μυστηρίων καὶ παρακαλέσωμεν μὴ εἰς κρῖμα,
ἀλλ’ εἰς σωτηρίαν ἡμῶν γενέσθαι, εἰς ὡφέλειαν
ψυχῆς καὶ σώματος, εἰς φυλακὴν εὔσεβείας, εἰς
ἀφεσιν ἀμαρτιῶν, εἰς ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰώ-
νος.

Λ. Κύριε, ἐλέησον.

Δ. Ἐγειρώμεθα· ἐν χάριτι Χριστοῦ ἑαυτοὺς τῷ
μόνῳ ἀγεννήτῳ Θεῷ καὶ τῷ Χριστῷ αὐτοῦ πα-
ραθώμεθα.

Λ. Σοί, Κύριε.

I. Τὴν εὐχὴν τῆς εὐχαριστίας

Δέσποτα ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ Πατὴρ τοῦ

Χριστοῦ σου τοῦ εὐλογητοῦ παιδός, ὁ τῶν μετ'
εὐθύτητος ἐπικαλουμένων σε ἐπήκοος, ὁ καὶ τῶν
σιωπώντων ἐπιστάμενος τὰς ἐντεύξεις· εὐχα-
ριστοῦμέν σοι ὅτι κατηξίωσας ἡμᾶς μεταλαβεῖν
τῶν ἀγίων σου μυστηρίων, ἢ παρέσχου ἡμῖν εἰς
πληροφορίαν τῶν καλῶς ἐγνωσμένων, εἰς φυ-
λακὴν τῆς εὔσεβείας, εἰς ἄφεσιν πλημμελημά-
των, ὅτι τὸ δόνομα τοῦ Χριστοῦ σου ἐπικέκληται
ἐφ' ἡμᾶς καὶ σοὶ προσωκειώμεθα. 'Ο χωρίσας
ἡμᾶς τῆς τῶν ἀσεβῶν κοινωνίας, ἔνωσον ἡμᾶς
μετὰ τῶν καθωσιωμένων σοι, στήριξον ἡμᾶς ἐν
τῇ ἀληθείᾳ τῇ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐπιφοιτήσει,
τὰ ἀγνοούμενα ἀποκάλυψον, τὰ λείποντα προσ-
αναπλήρωσον, τὰ ἐγνωσμένα κράτυνον· τοὺς
ἱερεῖς ἀμώμους φύλαξον ἐν τῇ λατρείᾳ σου, τοὺς
βασιλεῖς διατήρησον ἐν εἰρήνῃ, τοὺς ἀρχοντας
ἐν δικαιοσύνῃ, τοὺς ἀέρας ἐν εὐκρασίᾳ, τοὺς καρ-
ποὺς ἐν εὐφορίᾳ, τὸν κόσμον ἐν παναλκεῖ προ-
νοίᾳ. Τὰ ἔθνη τὰ πολεμικὰ πράγματα, τὰ πεπλα-
νημένα ἐπίστρεψον, τὸν λαόν σου ἀγίασον, τοὺς
ἐν παρθενίᾳ διατήρησον, τοὺς ἐν γάμῳ διαφύ-
λαξον ἐν πίστει, τοὺς ἐν ἀγνείᾳ ἐνδυνάμωσον,
τὰ νήπια ἀδρυνον, τοὺς νεοτελεῖς βεβαίωσον, τοὺς
ἐν κατηχήσει παίδευσον καὶ τῆς μυήσεως ἀξίους
ἀνάδειξον καὶ πάντας ἡμᾶς ἐπισυνάγαγε εἰς τὴν
τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ
Κυρίῳ ἡμῶν,

(ἐκφώνως) μεθ' οὖ σοὶ δόξα, τιμὴ καὶ σέβας
καὶ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας.

Λ. Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛΟΚΛΙΣΙΑ - ΑΠΟΛΥΣΙΣ

Δ. Τῷ Θεῷ διὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ κλίνατε καὶ εὔλογεῖσθε.

I. Τὴν εὐχὴν τῆς κεφαλοκλισίας

‘Ο Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἀληθινὸς καὶ ἀσύγκριτος, ὁ πανταχοῦ ὃν καὶ τοῖς πᾶσι παρὼν καὶ ἐν οὐδενὶ ὡς ἐνόν τι ὑπάρχων, ὁ τόποις μὴ περιγραφόμενος, ὁ χρόνοις μὴ παλαιούμενος, ὁ αἰώνι μὴ περατούμενος, ὁ λόγοις μὴ παραγόμενος, ὁ γενέσει μὴ ὑποκείμενος, ὁ φυλακῆς μὴ δεόμενος, ὁ φθορᾶς ἀνώτερος, ὁ τροπῆς ἀνεπίδεκτος, ὁ φύσει ἀναλλοίωτος, ὁ φῶς οἴκῶν ἀπρόσιτον, ὁ τῇ φύσει ἀδόρατος, ὁ γνωστὸς πάσαις ταῖς μετ’ εὐνοίας ἐκζητούσαις σε λογικαῖς φύσεσιν, ὁ καταλαμβανόμενος ὑπὸ τῶν ἐν εὐνοίᾳ ἐπιζητούντων σε, ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ τοῦ ἀληθινῶς ὅρῶντος, τοῦ εἰς Χριστὸν πιστεύσαντος λαοῦ σου· εὔμενῆς γενόμενος ἐπάκουσόν μου διὰ τὸ ὄνομά σου καὶ εὐλόγησον τοὺς σοὶ κεκλικότας τοὺς ἔσωτῶν αὐχένας καὶ δὸς αὐτοῖς τὰ αἰτήματα τῶν καρδιῶν αὐτῶν τὰ ἐπὶ συμφέροντι καὶ μηδένα αὐτῶν ἀπόβλητον ποιήσῃς ἐκ τῆς βασιλείας σου, ἀλλὰ ἀγίασον αὐτούς, φρούρησον, σκέπασον, ἀντιλαβοῦ, ῥῦσαι τοῦ ἀλλοτρίου, παντὸς ἔχθροῦ· τοὺς οἴκους αὐτῶν φύλαξον, τὰς εἰσόδους αὐτῶν καὶ τὰς ἐξόδους φρούρησον.

(ἐκφώνωσ) “Οτι σοὶ δόξα, αἶνος, μεγαλοπρέπεια, σέβας, προσκύνησις καὶ τῷ σῷ παιδὶ Ἰησοῦ τῷ Χριστῷ σου, τῷ Κυρίῳ ἡμῶν καὶ Θεῷ καὶ

βασιλεῖ καὶ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Λ. Ἀμήν.

Δ. Ἀπολύεσθε ἐν εἰρήνῃ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. «Ἀποστολικαὶ διαταγαὶ» Β', 52 (F. X. Funk, μν.
ἔργ., τ. I. σελ. 159-167).

Σὺ δέ, ὁ ἐπίσκοπος....δταν (δὲ) συναθροίζῃς τὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν, ώς ἂν κυβερνήτης νηὸς μεγάλης μετ' ἐπιστήμης πάσης κέλευε ποιεῖσθαι τὰς συνόδους, παραγγέλλων τοῖς διακόνοις ώσανεὶ ναύταις τοὺς τόπους ἐκτάσσειν τοῖς ἀδελφοῖς καθάπερ ἐπιβάταις μετὰ πάσης ἐπιμελείας καὶ σεμνότητος. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ οἶκος ἔστω ἐπιμήκης, κατὰ ἀνατολὰς τετραμμένος, ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν ἔχων τὰ παστοφόρια πρὸς ἀνατολὴν, δστις ἔοικεν νη̄. Κείσθω δὲ μέσος ὁ τοῦ ἐπισκόπου θρόνος, παρ' ἑκάτερα δὲ αὐτοῦ καθεζέσθω τὸ πρεσβυτέριον καὶ οἱ διάκονοι παριστάσθωσαν εὔσταλεῖς τῆς πλείονος ἐσθῆτος· ἔοίκασι γάρ ναύταις καὶ τοιχάρχοις· προνοίᾳ δὲ τούτων εἰς τὸ ἔτερον μέρος οἱ λαϊκοὶ καθεζέσθωσαν μετὰ πάσης ἡσυχίας καὶ εὐταξίας καὶ αἱ γυναῖκες κεχωρισμένως καὶ αὐταὶ καθεζέσθωσαν σιωπὴν ἄγουσαι. Μέσος δὲ ὁ ἀναγνώστης ἐφ' ὑψηλοῦ τινος ἔστως ἀναγινωσκέτω τὰ Μωσέως καὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, τὰ τῶν Κριτῶν καὶ τῶν Βασιλείων, τὰ τῶν Παραλειπομένων καὶ τὰ τῆς Ἐπανόδου, πρὸς τούτοις τὰ τοῦ Ἰὼβ καὶ τὰ Σολομῶντος καὶ τὰ τῶν Ἐξκαίδεκα προφητῶν. Ἀνὰ δύο δὲ γενομένων ἀναγνωσμάτων, ἔτερός τις τοὺς τοῦ Δαυΐδ ψαλλέτω ὕμνους καὶ ὁ λαὸς τὰ ἀκροστίχια ὑποψαλλέτω. Μετὰ τοῦτο αἱ Πράξεις αἱ ἡμέτεραι ἀναγινωσκέσθωσαν καὶ αἱ ἐπιστολαὶ Παύλου τοῦ συνεργοῦ ἡμῶν, ἀς ἀπέστειλε ταῖς ἐκκλησίαις καθ' ὑφῆγησιν τοῦ ἀγίου Πνεύματος· καὶ μετὰ ταῦτα διάκονος ἡ πρεσβύτερος ἀναγινωσκέτω τὰ Εὐαγγέλια, ἀ ἐγὼ Ματθαῖος καὶ Ἰωάννης παρεδώκαμεν ὑμῖν καὶ οἱ συνεργοὶ Παύλου παρειληφότες κατέλειψαν ὑμῖν Λουκᾶς καὶ Μάρκος.

Καὶ δταν ἀναγινωσκόμενον ἢ τὸ Εὐαγγέλιον, πάντες οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι καὶ πᾶς ὁ λαὸς στηκέτωσαν μετὰ πολλῆς ἡσυχίας· γέγραπται γάρ· «Σιώπα καὶ ἀκουε 'Ισραὴλ», καὶ πάλιν· «Σὺ δὲ αὐτοῦ στῆθι καὶ ἀκούσῃ». Καὶ ἔξῆς παρακαλείτωσαν οἱ πρεσβύτεροι τὸν λαόν, ὁ καθεῖς αὐτῶν, ἀλλὰ μὴ ἀπαντεῖ, καὶ τελευταῖος πάντων ὁ ἐπισκοπος, δις ἔοικε κυβερνήτη. Στηκέτωσαν δὲ οἱ μὲν πυλωροὶ εἰς τὰς εἰσόδους τῶν ἀνδρῶν φυλάσσοντες αὐτάς, οἱ δὲ διάκονοι εἰς τὰς τῶν γυναικῶν, δίκην ναυστολόγων· καὶ γάρ ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου ὁ αὐτὸς παρηκολούθει τύπος. Εἰ δέ τις εὑρεθῇ παρὰ τόπον καθεζόμενος, ἐπιπλησσέσθω ὑπὸ τοῦ διακόνου ὡς πρωρέως καὶ εἰς τὸν καθήκοντα αὐτῷ τόπον μεταγέσθω. Οὐ μόνον γάρ νητί, ἀλλὰ καὶ μάνδρη ὅμοιωται ἡ ἐκκλησία. 'Ως γάρ οἱ ποιμένες ἔκαστον τῶν ἀλόγων, αἰγῶν φημι καὶ προβάτων, κατὰ συγγένειαν καὶ ἡλικίαν ἴστωσιν καὶ ἔκαστον αὐτῶν τὸ ὅμοιον τῷ ὅμοιῷ συντρέχει, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, οἱ μὲν νεώτεροι ἵδια καθεζέσθωσαν, ἐὰν ἢ τόπος, εἰ δὲ μή, στηκέτωσαν ὄρθοι· οἱ δὲ τῇ ἡλικίᾳ ἥδη προβεβηκότες καθεζέσθωσαν ἐν τάξει, τὰ δὲ παιδία ἐστῶτα προσλαμβάνεσθωσαν αὐτῶν οἱ πατέρες καὶ αἱ μητέρες, αἱ δὲ νεώτεραι πάλιν ἵδια, ἐὰν ἢ τόπος, εἰ δὲ μήγε, ὅπισθεν τῶν γυναικῶν ἴστασθωσαν, αἱ δὲ ἥδη γεγαμηκυῖαι καὶ τὰ τέκνα ἔχουσαι ἵδια ἴστασθωσαν, αἱ παρθένοι δὲ καὶ αἱ χῆραι καὶ αἱ πρεσβύτιδες πρῶται πασῶν στηκέτωσαν ἡ καθεζέσθωσαν. 'Εστω δὲ τῶν τόπων προνοῶν ὁ διάκονος, ἵν' ἔκαστος τῶν εἰσερχομένων εἰς τὸν ἴδιον τόπον ὄρμῃ καὶ μὴ παρὰ τὸ ἵντροϊτον καθέζωνται. 'Ομοίως ὁ διάκονος ἐπισκοπείτω τὸν λαόν, ὅπως μή τις ψιθυρίσῃ ἢ νυστάξῃ ἢ γελάσῃ ἢ νεύσῃ· χρὴ γάρ ἐν ἐκκλησίᾳ ἐπιστημόνως καὶ νηφαλέως καὶ ἐγρηγορότως ἐστάναι, ἐκτεταμένην ἔχοντα τὴν ἀκοήν εἰς τὸν τοῦ Κυρίου λόγον. Καὶ μετὰ τοῦτο συμφώνως ἀπαντεῖς ἔξαναστάντες καὶ ἐπ' ἀνατολὰς κατανοήσαντες, μετὰ τὴν τῶν κατηχουμένων καὶ τὴν τῶν μετανοούντων ἔξοδον προσευξάσθωσαν τῷ Θεῷ τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ τὸν οὔρα-

νὸν τοῦ οὐρανοῦ κατὰ ἀνατολάς, ὑπομιμνησκόμενοι καὶ τῆς ἀρχαίας νομῆς τοῦ κατὰ ἀνατολὰς παραδείσου, ὅθεν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἀθετήσας τὴν ἐντολήν, ὅφεως συμβουλίᾳ πεισθείς, ἀπεβλήθη. Οἱ δὲ διάκονοι μετὰ τὴν προσευχὴν οἱ μὲν τῇ προσφορᾷ τῆς εὐχαριστίας σχολαζέτωσαν ὑπηρετούμενοι τῷ τοῦ Κυρίου σώματι μετὰ φόβου, οἱ δὲ τοὺς ὅχλους διασκοπείτωσαν καὶ ἡσυχίαν αὐτοῖς ἔμποιείτωσαν. Λεγέτω δὲ ὁ παρεστὼς τῷ ἀρχιερεῖ διάκονος τῷ λαῷ· «Μή τις κατά τινος, μή τις ἐν ὑποκρίσει». Εἴτα καὶ ἀσπαζέσθωσαν ἀλλήλους οἱ ἀνδρες καὶ ἀλλήλας αἱ γυναῖκες τὸ ἐν Κυρίῳ φίλημα, ἀλλὰ μή τις δολίως, ὡς ὁ Ἰούδας τὸν Κύριον φιλήματι παρέδωκεν. Καὶ μετὰ τοῦτο προσευχέσθω ὁ διάκονος ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας πάσης καὶ παντὸς τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ μερῶν καὶ ἐκφορίων, ὑπὲρ τῶν Ἱερέων καὶ τῶν ἀρχόντων, ὑπὲρ τοῦ ἀρχιερέως καὶ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς καθόλου εἰρήνης. Καὶ μετὰ τοῦτο ὁ ἀρχιερεὺς ἐπευχόμενος τῷ λαῷ εἰρήνην εὐλογείτω τοῦτον, ὡς καὶ Μωσῆς ἐνετείλατο τοῖς Ἱερεῦσιν εὐλογεῖν τὸν λαὸν τούτοις τοῖς ῥήμασιν· «Εὐλογήσαι σε Κύριος καὶ φυλάξαι σε, ἐπιφάναι Κύριος τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπὶ σὲ καὶ ἐλεήσαι σε, ἐπάραι Κύριος τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπὶ σὲ καὶ δώῃ σοι εἰρήνην». Ἐπευχέσθω οὖν καὶ ὁ ἐπίσκοπος καὶ λεγέτω· «Σῶσον τὸν λαόν σου, Κύριε, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου, ἥν ἐκτήσω καὶ περιεποιήσω τῷ τιμίῳ αἵματι τοῦ Χριστοῦ σου καὶ ἐκάλεσας βασίλειον Ἱεράτευμα καὶ ἔθνος ἄγιον». Μετὰ δὲ ταῦτα γινέσθω ἡ θυσία, ἐστῶτος παντὸς τοῦ λαοῦ καὶ προσευχομένου ἡσύχως· καὶ ὅταν ἀνενεχθῇ, μεταλαμβανέτω ἐκάστη τάξις καθ' ἑαυτὴν τοῦ κυριακοῦ σώματος καὶ τοῦ τιμίου αἵματος, ἐν τάξει μετὰ αἰδοῦς καὶ εὐλαβείας, ὡς βασιλέως προσερχόμενοι σώματι· καὶ αἱ γυναῖκες κατακεκαλυμμέναι τὴν κεφαλήν, ὡς ἀρμόζει γυναικῶν τάξει, προσερχέσθωσαν. Φυλαττέσθωσαν δὲ αἱ θύραι, μή τις ἄπιστος εἰσέλθοι ἢ ἀμύητος.

2. «Αποστολικαὶ Διαταγαὶ» Η' 4-15 (F. X. Funk, μν.
Ἐργ., τ. I, σελ. 476-520).

4. "Αμα τοίνυν ὑπάρχοντες ἡμεῖς οἱ δεκαδύο τοῦ Κυρίου ἀπόστολοι τάσδε τὰς θείας ὑμῖν ἐντελλόμεθα διατάξεις περὶ παντὸς ἔκκλησιαστικοῦ τύπου, συμπαρόντος ἡμῖν καὶ τοῦ τῆς «ἔκκλησης σκεύους» Παύλου τοῦ συναποστόλου ἡμῶν καὶ Ἰακώβου τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν λοιπῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν ἐπτὰ διακόνων. Πρῶτος οὖν ἐγώ φημι Πέτρος...

5....Καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Νόμου καὶ τῶν Προφητῶν, τῶν τε Ἐπιστολῶν ἡμῶν καὶ τῶν Πράξεων καὶ τῶν Εὐαγγελίων ἀσπασάσθω ὁ χειροτονηθεὶς (ἐπίσκοπος) τὴν ἔκκλησίαν, λέγων· «Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν...». Καὶ πάντες ἀποκρινέσθωσαν. «Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου». Καὶ μετὰ τὴν πρόσρησιν προσλαλησάτω τῷ λαῷ λόγους παρακλήσεως.

6. Καὶ πληρώσαντος αὐτοῦ τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον φημὶ ἐγὼ Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς Πέτρου· Ἀναστάτων ἀπάντων ὁ διάκονος ἐφ' ὑψηλοῦ τινος ἀνελθὼν κηρυττέτω· «Μή τις τῶν ἀκροωμένων, μή τις τῶν ἀπίστων». Καὶ ἡσυχίας γενομένης λεγέτω· «Εὔξασθε, οἱ κατηχούμενοι». Καὶ πάντες οἱ πιστοὶ κατὰ διάνοιαν ὑπὲρ αὐτῶν προσευχέσθωσαν λέγοντες· «Κύριε, ἐλέησον». Διακονείτω δὲ ὑπὲρ αὐτῶν λέγων· «Ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων πάντες...κλίνατε καὶ εὐλογεῖσθε». Ἐφ' ἐκάστῳ δὲ τούτων ὃν ὁ διάκονος προσφωνεῖ, ὡς προείπομεν, λεγέτω ὁ λαός· «Κύριε, ἐλέησον» καὶ πρὸ πάντων τὰ παιδία. Κλινόντων δὲ αὐτῶν τὰς κεφαλὰς εὐλογείτω αὐτοὺς ὁ χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος εὐλογίαν τοιάνδε· «Ο Θεὸς ὁ παντοκράτωρ...». Καὶ μετὰ τοῦτο ὁ διάκονος λεγέτω· «Προέλθετε, οἱ κατηχούμενοι, ἐν εἰρήνῃ».

7. Καὶ μετὰ τὸ ἐξελθεῖν αὐτοὺς λεγέτω· «Εὔξασθε, οἱ ἐνεργούμενοι...καὶ εὐλογεῖσθε». Καὶ ὁ ἐπίσκοπος ἐπευχέ-

σθω λέγων· «'Ο τὸν ἴσχυρὸν δήσας...». Καὶ ὁ διάκονος λεγέτω· «Προέλθετε, οἱ ἐνεργούμενοι».

8. Καὶ μετ' αὐτοὺς προσφωνείτω· «Εὕξασθε, οἱ φωτιζόμενοι...ἐν τῇ σῇ χάριτι». Κατασφραγισάμενοι τῷ Θεῷ διὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, κλίναντες εὐλογείσθωσαν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου τήνδε τὴν εὐλογίαν· «'Ο προειπών...». Καὶ λεγέτω ὁ διάκονος· «Προέλθετε, οἱ φωτιζόμενοι».

9. Καὶ μετὰ τοῦτο κηρυττέτω· «Εὕξασθε, οἱ ἐν μετανοίᾳ...κλίνατε καὶ εὐλογεῖσθε». Ἐπευχέσθω οὖν ὁ ἐπίσκοπος τοιάδε· «Παντοκράτορ Θεὲ αἰώνιε...». Καὶ ὁ διάκονος λεγέτω· «'Απολύεσθε, οἱ ἐν μετανοίᾳ».

10. Καὶ προστιθέτω· «Μή τις τῶν μὴ δυναμένων... Καὶ ὑπὲρ τοῦ ἐπισκόπου ἡμῶν Ἰακώβου καὶ τῶν παροικιῶν αὐτοῦ δεηθῶμεν, ὑπὲρ τοῦ ἐπισκόπου ἡμῶν Κλήμεντος καὶ τῶν παροικιῶν αὐτοῦ δεηθῶμεν, ὑπὲρ τοῦ ἐπισκόπου ἡμῶν Εὐοδίου καὶ τῶν παροικιῶν αὐτοῦ δεηθῶμεν, ὅπως ὁ οἰκτίρμων Θεὸς χαρίσηται αὐτοὺς ταῖς ἀγίαις αὐτοῦ Ἐκκλησίαις σώους, ἐντίμους, μακρομερεύοντας καὶ τίμιον αὐτοῖς...».

11. Ἐπευχέσθω οὖν ὁ ἀρχιερεὺς καὶ λεγέτω· «Κύριε παντοκράτορ, Ὕψιστε...». Καὶ μετὰ τοῦτο λεγέτω ὁ διάκονος· «Πρόσχωμεν». Καὶ ἀσπαζέσθω ὁ ἐπίσκοπος τὴν ἐκκλησίαν καὶ λεγέτω· «'Η εἰρήνη τοῦ Θεοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν». Καὶ ὁ λαὸς ἀποκρινάσθω· «Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου». Καὶ ὁ διάκονος εἰπάτω πᾶσιν· «'Ασπάσασθε ἄλλήλους ἐν φιλήματι ἀγίῳ». Καὶ ἀσπαζέσθωσαν οἱ τοῦ κλήρου τὸν ἐπίσκοπον, οἱ λαϊκοὶ ἄνδρες τοὺς λαϊκούς, αἱ γυναῖκες τὰς γυναῖκας. Τὰ παιδία δὲ στηκέτωσαν πρὸς τῷ βήματι καὶ διάκονος αὐτοῖς ἔτερος ἔστω ἐφεστώς, ὅπως μὴ ἀτακτῶσιν· καὶ ἄλλοι διάκονοι περιπατείτωσαν καὶ σκοπείτωσαν τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας, ὅπως μὴ θόρυβός τις γένηται καὶ μὴ τις νεύσῃ ἢ ψιθυρίσῃ ἢ νυστάξῃ. Οἱ δὲ διάκονοι ἰστάσθωσαν εἰς τὰς τῶν ἀνδρῶν θύρας καὶ οἱ ὑποδιάκονοι εἰς τὰς τῶν γυναικῶν, ὅπως μὴ τις

ἐξέλθοι μήτε ἀνοιχθείη ἡ θύρα, καὶ πιστός τις ἔη, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀναφορᾶς. Εἰς δὲ ὑποδιάκονος διδότω ἀπόρρυψιν χειρῶν τοῖς Ἱερεῦσιν, σύμβολον καθαρότητος ψυχῶν Θεῷ ἀνακειμένων.

12. Φημὶ δὴ κἀγὼ Ἱάκωβος, ὁ ἀδελφὸς Ἱωάννου τοῦ Ζεβεδαίου, ἵνα εὐθὺς ὁ διάκονος λέγῃ· «Μή τις τῶν κατηχουμένων...προσφέρειν». Ὡν γενομένων οἱ διάκονοι προσαγέτωσαν τὰ δῶρα τῷ ἐπισκόπῳ πρὸς τὸ θυσιαστήριον καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ καὶ ἐξ εὐωνύμων στηκέτωσαν, ὡς ἂν μαθηταὶ παρεστῶτες διδασκάλῳ· δύο δὲ διάκονοι ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν τοῦ θυσιαστηρίου κατεχέτωσαν ἐξ ὑμένων λεπτῶν ῥιπίδιον ἢ πτερῶν ταῶνος ἢ ὀθόνης, καὶ ἡρέμα ἀποσοβείτωσαν τὰ μικρὰ τῶν ἵπταμένων ζώων, δπως ἂν μὴ ἐγχρίμπτωνται εἰς τὰ κύπελλα. Εὔξαμενος οὖν καθ' ἑαυτὸν ὁ ἀρχιερεὺς ἄμα τοῖς Ἱερεῦσιν καὶ λαμπρὰν ἐσθῆτα μετενδὺς καὶ στὰς πρὸς τῷ θυσιαστηρίῳ, τὸ τρόπαιον τοῦ σταυροῦ κατὰ τοῦ μετώπου τῇ χειρὶ ποιησάμενος εἰπάτω· «Ἡ χάρις...». Καὶ πάντες συμφώνως λεγέτωσαν, δτι «Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου». Καὶ ὁ ἀρχιερεὺς· «Ἄνω τὸν νοῦν». Καὶ πάντες· «Ἐχομεν πρὸς τὸν Κύριον». Καὶ ὁ ἀρχιερεὺς· «Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ». Καὶ πάντες· «Ἄξιον καὶ δίκαιον». Καὶ ὁ ἀρχιερεὺς εἰπάτω· «Ἄξιον ὡς ἀληθῶς καὶ δίκαιον...βοῶσαις,». Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἄμα εἰπάτω· «Ἄγιος, ἄγιος...». Καὶ ὁ ἀρχιερεὺς ἔξῆς λεγέτω· «Ἄγιος γάρ εἴ ὡς ἀληθῶς...αιῶνας τῶν αἰώνων». Καὶ πᾶς ὁ λαὸς λεγέτω· «Ἀμήν».

13. Καὶ ὁ ἐπίσκοπος εἰπάτω· «Ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν». Καὶ πᾶς ὁ λαὸς λεγέτω· «Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου». Καὶ ὁ διάκονος κηρυσσέτω πάλιν· «Ἐτι καὶ ἔτι δεηθῶμεν...παραθώμεθα». Καὶ ὁ ἐπίσκοπος λεγέτω· «Ο Θεὸς ὁ μέγας...». Καὶ μετὰ τὸ πάντας εἰπεῖν· «Ἀμήν», ὁ διάκονος λεγέτω· «Πρόσχωμεν». Καὶ ὁ ἐπίσκοπος προσφωνησάτω τῷ λαῷ οὕτω· «Τὰ ἀγια τοῖς ἀγίοις». Καὶ ὁ λαὸς ὑπακούέτω· «Εἰς ἄγιος...». Καὶ μετὰ τοῦτο μεταλαμβανέτω ὁ ἐπίσκοπος, ἔπειτα οἱ πρεσβύτεροι

καὶ οἱ διάκονοι καὶ οἱ ὑποδιάκονοι καὶ οἱ ἀναγνῶσται καὶ οἱ ψάλται καὶ οἱ ἀσκηταὶ καὶ ἐν ταῖς γυναιξὶν αἱ διάκονοι καὶ αἱ παρθένοι καὶ αἱ χῆραι, εἴτα τὰ παιδία καὶ τότε πᾶς ὁ λαὸς κατὰ τάξιν μετὰ αἰδοῦς καὶ εὐλαβείας, ἄνευ θορύβου. Καὶ ὁ μὲν ἐπίσκοπος διδότω τὴν προσφορὰν λέγων· «Σῶμα Χριστοῦ», καὶ ὁ δεχόμενος λεγέτω· «Ἄμήν». Ο δὲ διάκονος κατεχέτω τὸ ποτήριον καὶ ἐπιδιδούς λεγέτω· «Αἷμα Χριστοῦ, ποτήριον ζωῆς», καὶ ὁ πίνων λεγέτω· «Ἄμήν». Ψαλμὸς δὲ λεγέσθω ὁ λγ' ἐν τῷ μεταλαμβάνειν πάντας τοὺς λοιπούς. Καὶ δταν πάντες μεταλάβωσιν καὶ πᾶσαι, λαβόντες οἱ διάκονοι τὰ περισσεύσαντα εἰσφερέτωσαν εἰς τὰ παστοφόρια.

14. Καὶ ὁ διάκονος λεγέτω παυσαμένου τοῦ ψάλλοντος· «Μεταλαβόντες....παραθώμεθα».

15. Καὶ ὁ ἐπίσκοπος εὐχαριστείτω· «Δέσποτα ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ....». Καὶ ὁ διάκονος λεγέτω· «Τῷ Θεῷ διὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ κλίνατε καὶ εὐλογεῖσθε». Καὶ ὁ ἐπίσκοπος ἐπευχέσθω λέγων· «Ο Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἀληθινός....». Καὶ ὁ διάκονος ἔρει· «Ἄπολύεσθε ἐν εἰρήνῃ». Ταῦτα περὶ τῆς μυστικῆς λατρείας διατασσόμεθα ἡμεῖς οἱ ἀπόστολοι ὑμῖν τοῖς ἐπισκόποις καὶ τοῖς πρεσβυτέροις καὶ τοῖς διακόνοις.